

CULTURA CREȘTINĂ

Apare, cu excepția lunilor Iulie și August
la 10 și 25 n. a fiecărei luni.

Anul VII. Noemvrie—Decemvrie 1918. Nr. 17—20.

SUMARUL:

REDACTIA: Spre pace.

Dr. ALEXANDRU RUSU: Noua eră și biserica noastră (Reflexii de actualitate).

Dr. ISIDOR MARCU: Valoarea tratatelor internaționale, considerate din punct de vedere moral.

SENIOR: Mărunțișuri actuale (Scrisoare).

IOAN CRISAN: Blîncuvântarea paulină (O mică întregire).

IOSIF SÂNGEORGHEAN: O chestiune pastorală (Dreptul parohului privitor la provederea celor bolnavi).

INSEMĂNĂRI: O nouă alegere de mitropolit? (Dr. Alexandru Rusu).

CRONICĂ: Marea adunare națională dela Alba-Iulia (ar.). Primul nostru minister român (vs.). Solidarizarea arhierilor români (vs.). „Vicariatul național român“ (ar.). Liceul nostru din Beiuș iarăș românesc (r.). † Canonicul Dr. Victor Szmitgelaki (ar.). Acțiunea caritativă pornită în Gherla (r.). Reuniunea tinerimii adulte din Valhid (sr.). Programul lui Wilson, pe teren religios (ar.). Sfat preoțesc maghiar (r.). Academia papală orientală (v).

CARTI ȘI REVISTE: Iacob Marga, Ciclul dublu de predici pe Duminecile postului mare (r.). Ioan Georgescu și T. A. Pinteru, Calendarul nostru pe anul 1919 (vs.). Vieții* (Dr. Alexandru Rusu). Cărți intrate la

• 562. (schimb) On. Red.

„Revista Economică“

Nagyszeben •

Pentru P. T. restanțieri.

Suntem la finea anului și mulți, foarte mulți, încă nu ne-au răspuns cu prețul abonamentului.

Una dintre cauzele, cari au pricinuit întârzierea aceasta, au fost desigur evenimentele mari din ultimele două luni, când se obișnuiau mulți să ne trimită plata, de care avem urgenta trebuință, pentruca să putem face față enormelor cheltuieli.

Mai liniștindu-se acum revoluția, fiecare ne poate spedă suma, ce ne datorește.

Despre mărimea sumei am avizat în August și Septemvrie a. c. pe fiecare P. T. restanțier.

Administrația
„CULTURII CREȘTINE“.

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI

AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI

Abonamente:

Pe un an: cor. 20.

Pe 1/2 an: cor. 10.

În străin.: cor. 24.

Numărul: 1 coroană

REDACȚIA:

Dr. Ioan Sămpăleanu, Ștefan

Roxianu, Dr. Alexandru Ni-

colescu, Dr. Alexandru Rusu și

Dr. Ioan Coțor.

Redacția și Admi-

nistrația:

„Cultura Creștină.”

Baia Sfalva.

Spre pace.

Pe urma capitulării Bulgariei, căreia i-a urmat capitularea Turciei, Austro-Ungariei și a Imperiului german, s'a ajuns, mai tate decum am fi crezut, la lichidarea războiului. Calea păcii de-acum e deschisă în cel mai deplin înțeles al cuvântului. Situația creată prin aceste capitulări militare aduce cu sine, că condițiile păcii viitoare să nu mai trebuiască a fi discutate mult între puterile ententei și puterile centrale, ci să poată fi dictate din partea biruitorilor. Totul se reduce deci la aplanarea diferendelor, ce pot să mai fie între puterile ententei, la înțelegerea deplină a acestora, pe urma căreia se vor înfăptui apoi în lumea întreagă cunoscutele, puncte wilsoniene și prin ele pacea lumii. O pace dreaptă și statornică. Căci e limpede pentru oricine, că deși dictată din partea biruitorilor ea totuși nu va putea fi decât o pace dreaptă, care pentru totdeauna, ori cel puțin pentru foarte multă vreme, să eschidă din sinul neamurilor sămburele discordiilor viitoare.

Firul roșu, care trece prin întreagă temelia viitoarei păci⁷ și bune-înțelegeri dintre popoare, este proclamarea egalității dreptului fiecărui popor, mic sau mare, de-a putea să dispună singur asupra sortii sale, de-a fi el însuși stăpân pe viitorul său.

În baza acestui drept, acceptat deja până acuma pe întreagă linia, am ajuns și noi Românii din fosta monarhie dunăreană la putința de-a hotărî înșine asupra destinelor noastre. Nu multă vreme ne-am oprit însă la această etapă. Zorit de evenimentele ce se precipitează, neamul nostru a trecut deja la

hotărâri concrete, așa că pentru noi chestiunea viitorului e tranșată. A tranșat-o marea adunare națională ținută în 1 Decembrie c. la Alba-Iulia, unde reprezentanții legali ai poporului nostru, neinfluențați decât de șoaptele tainice, sufocate de veacuri, ale inimii lor, au adus hotărâri, pe cari nu mai e putere lumească să le poată schimba.]

Ele sunt următoarele:

I. Adunarea națională a tuturor Românilor din Transilvania, Bănat și Țara-Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 Noembrie (1 Dec.) 1918, decretează unirea acelor Români și a teritoriilor locuite de dânșii cu România. Adunarea națională proclamă în deosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Bănatul, cuprins între râurile Murăș, Tisa și Dunăre.

II. Adunarea națională rezervă teritoriilor susindicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat-român, adunarea națională proclamă următoarele:

1. Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judecă în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat.

3. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, după comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârsta de 21 ani, la reprezentarea în comune, județe ori parlament.

4. Desăvârșita libertate de presă, asociere și întrunire; libera propagandă a tuturor gândirilor omenești.

5. Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, desființând fidel-comisele și în temeiul dreptului de a micșora după trebuințe latifundiile, i-se va face posibil țăranului să-și creieze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin atât, cât să o poată munci el și familia lui.

Principiul conducător al acestei politici agrare e pe de-o parte promovarea nivelării sociale, de alta parte potențarea producției.

6. Muncitorimei industriale i-se asigură aceleași drepturi și avantagii, cari sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din apus.

IV. Adunarea națională dă expresiune dorinței sale, că congresul de pace să înfăptuească comuniunea națiunilor libere în așa chip, ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici deopotrivă, iar în viitor să se elimineze războiul, ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

V. Românii adunați în această adunare națională salută pe frații lor din Bucovina scăpați din jugul monarhiei Austro-Ungare și uniți cu țara-mamă România.

VI. Adunarea națională salută cu iubire și entuziasm liberarea națiunilor subjugate până aci în monarhia Austro-Ungară, anume națiunile: ceho-slovacă, austro-germană, jugo-slavă, polonă și ruteană și hotărește, ca acest salut al său să se aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi Români, cari în acest războiu și-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea națională dă expresiune mulțămitei și admirațiunii sale tuturor puterilor aliate, cari prin strălucitele lupte, purtate cu cerbie împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru războiu, au scăpat civilizațiunea din ghiarele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Bănat și Țara-Ungurească, adunarea națională hotărește instituirea unui Mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română oricând și pretutindenea față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile, pe cari le va afla necesare în interesul națiunii.

[Prinse în cadrele deplînei libertăți individuale și etnice, și ținînd seamă în cea mai deplină măsură de curentul tot mai mult stăpînitor al adevăratei democrații, punctele acestea cuprind hotărîrile unui neam] creștin per eminentiam, care nu vede în ele altceva, decât un foarte vechiu program, programul legii lui

Hristos, pe care, — durere, abia după atâtea veacuri ajunge să poată, cerca să-l ducă la îndeplinire. Vor încerca poate unii să întunece această latură a adunării, ori cel puțin să-o bagatelizeze, trecându-o cu vederea. Dar oricum ar simți alții în punctul acesta, pentru noi e limpede, că numai de aceea s'a putut primi cu unanimitate proiectul de hotărâri formulat de fostul comitet național, pentru că acoperea pe deplin programul vestit lumii mai întâiu de Mântuitorul Hristos. Arhiereli și preoții noștri cei mai aleși, au aclamat cu putere elementară aceste hotărâri, pentru că vedeau în ele o bucată a sufletului lor de luptători pentru ideile legii creștine.

Hotărârile acestea pentru noi sunt definitive. Pentru lumea mare vor deveni însă atari numai prin ratificarea lor în marele congres de pace, ce se va deschide în curând. Primite și aici — cum o sperăm cu toții —, neamul nostru din această țară (să mai folosim odată această frază!) se va uni definitiv cu frații Români de pretutindeni, intrând prin aceasta în era păcii românești, menite a fi un cheag de pace și bună frățietate pentru toate popoarele vecine.

Sfântă pace românească... viie împărăția ta!

REDACTIA.

Noua eră și biserica noastră.

— Reflexii de actualitate. —

Miscarea atât de rodnică pentru unirea neamului nostru de pretutindeni într'un singur stat, România mare, a trezit în sufletul multora gândul de-a încerca și pe terenul religios o unire a tuturor Românilor. S'a vorbit despre asta și la noi și ideea preocupă tot atât de mult și pe frații din biserica neunită. Noi vrem și dorim din tot sufletul — fără de-a putea renunța cândva la acest gând — „unirea“ tuturor fiilor neamului nostru cu biserica Romei, iar neuniții ar dori să ne rupem și noi de Roma papală, unindu-ne cu ei în așa-numita „biserică ortodoxă națională română“. Și, până când gândul nostru a rămas o taină scumpă a sufletului — socotind că nu e încă vremea pentru a-l desvăli în fața lumii —, organul oficial al mitropoliei sibiene „Telegraful Român“ ne cheamă deja cu toată căldura, să reînviem vechea mitropolie dela Alba-Iulia. Una singură, în locul celor două dela Blaj și

Sibiu — ambele vacante — și bineînțeles o mitropolie națională română și în aceeași vreme „ortodoxă” de-abinele. Ci-că ideea a pornit dela Iași, unde trecerea regelui Ferdinand la neupire se prezintă ca un fapt aproape împlinit (?), pildă grăitoare pentru noi, cari la 1700 și așa ne-am fi unit numai din motive politice, ca acum din aceleași motive să rupem pecețile...

*

Am premis acestea, nu pentru a insista mai cu de-adinsul asupra chestiunii — căci discutarea ei ni-se pare cu totul inoportună, câtă vreme stările politice nu sunt consolidate —, ci singur pentru a desvăli una din multele fețe ale noiei ere, în care, deodată cu neamul, a intrat și biserica noastră. Noua eră, creată prin cunoscutele prefaceri politice — renunțarea la tron a fostului patron suprem al bisericii noastre, deslășirea noastră de republica ungară, constituirea guvernului provizor român ardelean și azi-măne încorporarea noastră definitivă în regatul României mari —, o pus biserica noastră în fața unei situații cu totul nouă. Faptul acesta ne impune datorința, să ne silim a ne orienta cât mai deplin asupra situației ce ni-s'a creat, și să căutăm a rezolvi cu posibilă grabă toate problemele ce s'au ivit, ori se vor mai ivi, în legătură cu împrejurările date.

Acestei cauze vreau să servească și șirele de față. Cum însă o deplină orientare asupra situației, destul de puțin lămurite încă — cel puțin în ce privește raportul bisericii noastre față de ea —, nu este încă astăzi cu putință, iar de altă parte problemele nu se rezolvă prin articole, evident, că cele ce urmează n'au decât scopul de-a ridica aceste chestiuni și de-a le pune în discuție, cercând a trezi față de ele o interesare cât mai vie a cercurilor noastre bisericesti, în a căror competență cade rezolvirea lor. Pentru noi, aceste chestiuni au aceeași importanță cași problemele politice la ordinea zilei pentru neamul românesc. Și de aceea sperăm, că o discuție a lor nu va fi cuvântul celui ce strigă în pustie.

I.

În ce privește *situația nouă a bisericii noastre*, putem fixa abia câteva momente ca fapte împlinite, iar încolo doar a-ăta, că ea se va forma așa fel, cum vom fi în stare s'o îndrumăm.

1. Un atare moment este *încetarea dreptului de patronat*, legat de persoana regelui apostolic ungar, care nu mai este.

Sunt unii, cari cred că împreună cu alte drepturi maiestaticе și 'acest drept ar fi trecut la puterea supremă de stat a nouei republice ungare, dar această părere nu poate fi susținută. Este doar o chestie elementară de dreptul canonic, că regele ungar n'a avut dreptul de suprem patronat asupra bisericii catolice întrucât a fost căpetenia țării, ci întrucât ca rege „apostolic“ a primit acest drept, în antecesorii săi, dela Scaunul apostolic al Romei. Prin renunțarea sa la tronul ungar, a încetat așa numita „apostolicitate“ a puterii de stat, și căpetenia republicei ungare a moștenit întreagă deplinătatea drepturilor lui maiestaticе. nu însă și dreptul de patronat. Dreptul acesta a trecut la Roma, de unde s'a dat, și de unde va putea fi dat de nou și republicei ungare, ce însă până acum cu siguranță nu s'a făcut. Și dacă n'a trecut acest drept a căpetenia noului stat ungar, n'a trecut nici la guvernul nostru român din Sibiu, așa că astăzi biserica noastră e liberă de acest tutorat, care din multe motive nu se va bucura în istoria ei de o pomenire prea glorioasă. Deodată cu încetarea dreptului de patronat, a încetat toată ingerința străină, și adeseori ostilă, asupra unor părți foarte însemnate ale vieții astre bisericеști. Epi scopii noștri nu vor mai fi numiți după cunoscuta rețetă de până acuma și nici la alegerile de mitropolit nu vom putea să ne mai delectăm în gesturile neromane ale cutărui „comisar regesc“, înzestrat cu putere discreționară asupra „sinodului electoral“. De asemenea vor fi libere în viitor de atare ingerință, averile noastre bisericеști, cari vor putea fi întrebuințate după plac, fără a mai fi lipsă de aprobare preafaltă. Peste tot chestiunile a căror aranjare a trebuit să se facă până acum cu învoirea ori aprobarea supremului patron, se vor aranja de acum exclusiv de acasă, după modalitatea pe care biserica noastră va găsi de bine să o fixeze. (Bineînțeles noua bază de drept, ce se va crea într'un apropiat conc u provincial, va trebui să aibă și aprobarea Romei).

2. S'a schimbat apoi situația bisericii noastre și în ce privește raportul ei față de *problema noastră națională*. Până când credincioșii ei gemeau sub jugul stăpânirii dela Budapesta, biserica a trebuit să apere, cu toate mijloacele, caracterul românesc al instituțiilor sale. Numai așa putea păstra românesc sufletul credincioșilor săi, pe cari, cu toată ba sa liturgică românească, singur ca Români putea să-i aibă în

cercul său de influință. Atitudinea sa de intransigență românească (gata la orice jertfe pentru acest ideal), a fost prin urmare dictată nu numai de motive naționale, ci și de cele religioase. În forma aceasta biserica noastră — ca și cea neunită dela Sibiiu — a ajuns un adevărat scut și turn de tărie a caracterului nostru etnic. Slăbiciunea noastră internă a adus cu sine, că de multeori luptele acestea, date pentru salvarea ideii naționale, au micșorat zelul și însuflețirea pentru chestiile religioase, luate în sensul mai strict al cuvântului, creându-se astfel — la noi desigur în mai mică măsură ca la frații neuniți — tipul curios al intelectualului român, care din motive naționale eră cel mai fervent apărător al bisericii și a drepturilor sale, fără să-și bată mult capul cu îndatoririle religioase impuse de legea sa. — Așa a fost până acum. Astăzi s'a schimbat situația, și ca mâne, când trebile noastre politice vor fi definitiv consolidate, situația va fi cu totul alta. Ideea națională nu trebuie, și mai ales nu va trebui, să mai fie apărată de biserică, în înțelesul de până acum. Acest rol trece la stat, rămânând bisericii rolul său înăscut și primordial, de-a se îngriji — desigur tot românește — de partea mai strict religioasă a sufletului credincioșilor săi. O intensificare a activității sale de pe acest teren i-se impune cu atât mai vârtos, că de aici încolo va dispărea tot mai mult tipul intelectualului schițat mai sus, pe care dacă nu-l vom ști interesa față de biserică pe alte căi, l-am pierdut pentru totdeauna.

3. Mult s'a schimbat situația bisericii noastre și față de *biserica română neunită*. Egali aproape la număr cu credincioșii mitropoliei sibiene, și având — mai cu seamă în timpul din urmă — un cler cu alese însușiri preoțești, biserica noastră a putut să se valideze până acum cu destulă ușurință. Proporția numerică se schimbă de acum foarte mult în defavorul nostru. Milionul și jumătate de credincioși de-ai noștri — câți vom fi dacă socotim și pe cei de peste vechile hotare —, ajunge în viitor în fața unei puteri numerice cam de 8 ori mai mare. Și e firesc, că între atari împrejurări, dacă lucrurile nu se vor schimba — dupăcum ne place să credem — într'un mare praznic al unirii tuturor Românilor cu Roma, biserica noastră, cu toată superioritatea ei recunoscută și de atâția frați neuniți, se va putea valida neasămănat mai greu decât în trecut.

4. Mult se va îngreuna situația bisericii noastre, dacă *atitudinea puțin pretinsoasă a guvernului țării românești* (ne gândim la timpul de după provizoratul de acum) va rămâne față de ea neschimbată și în viitor. Se știe anume, că pe urma multelor unețiri ale dușmanilor, bisericii noastre, și — de ce n'am spune-o și asta? — pe urma puținelor noastre legături cu cei de dincolo, populația mai puțin orientată ne știe că pe niște năimiți vânduți tuturor guvernelor ungarești, așa că odată cu capul nu voiau să creadă, ca un Maniu, Vaida, Cicio-Pop și atâția alții, sunt credincioși de-ai bisericii unite. Niți guvernele românești și peste tot oficialitatea țării, neasămănat mai bine informată, nu vedeă însă bucuros biserica noastră, și dacă din când în când totuși am putut exprima anumit interes față de chestiunile noastre bisericesti-scolare, este de a-se mulțumi exclusiv faptului, că n'am pângărit niciodată steagul ideii naționale.

5. Pentru legăturile bisericii noastre cu stăpânirea României mari, va fi de foarte mare importanță, dacă nu deodată hotărîtor, *raportul ei față de guvernul nostru provizor, dela Sibiu*. Consiliul acesta dirigent, cum se numește, se organizează abia acum, așa că raportul nostru față de el este încă cu totul nelămurit. Îl va lămuri și fixa viitorul cel mai apropiat, desigur nu fără concursul nostru, care, avem firma convingere, va ști să-l îndrume într-o alvie, care să nu ne facă rușine.

Așa vedem noi noua situație a bisericii noastre. O situație nu tocmai deosebit de favorabilă, dar care, lucrând noi cu pricepere și zel pentru cauza sfântă a unirii, nu este chiar de fel desperată, ci dimpötivă poate deveni mult mai favorabilă decum a fost mai nainte.

În cele următoare vom cerca deci, să prindem câteva momente mai însemnate din ceea ce credem, că trebuie să facem în fața noiei situații.

II.

Când ne ocupăm de *problemele vieții noastre bisericesti* a căror rezolvire ni-se impune în viitorul apropiat, gândul nostru trebuie să fie mereu, așintit asupra noiei situații, în care a ajuns biserica noastră. Cunoșcând starea ei de astăzi, și a putea lua măsurile necesare pentru asigurarea viitorului ei,

e neapărată trebuință, să cercăm a ne forma cât mai deplin icoana ei de mână. Chipul acesta se deprinde, cu anumită probabilitate, destul de ușor din situația dată. Cu toate acestea, trebuie să grijim, ca măsurile ce vom lua să fie de așa, încât pe urma lor biserica noastră să fie-la adăpost, chiar și în cazul, că icoana aceasta ar îmbrăca haina celei mai rele și mai umiltoare posibilități.

Privind chestiunea din acest punct de vedere, complexul problemelor noastre viitoare se îmbie oarecum dela sine. Nu sunt probleme nouă, dar este nou îndemnul ori mai bine zis milieul, care ne impune rezolvirea lor, nouă este forma, alvia, în care vor trebui îndrumate, dar mai pe sus de toate este și trebuie să fie nouă puterea și însuflețirea ce ni-se cere, pentru a le putea duce la bun sfârșit. — Le spunem acestea, pentru ca nime să nu poată bagateliza aceste șire, trecând peste ele cu gestul suveran și atât de inoportun în zilele noastre, că adevărat tot ce am spus și vom mai spune sunt lucruri vechi și cunoscute, programul de veacuri al bisericii. Da, sigur. E programul vechiu și atât de perfect al bisericii, dar care mereu trebuie adoptat nouelor forme de viață socială, căci altfel, încremenit în vechile-i cadre, ajunge cu vremea obiect de muzeu.

— Noi însă vrem să trăim. Trebuie să ne dăm deci toată silința să sporim, pe toate căile, puterea noastră internă, câștigând și întărind cât mai deplin legăturile de simpatie și bunăînțelegere cu marile puteri din afară, cari pot să ne ajute, ori să ne strice. Este vechiul program: *consolidarea puterii de viață interne și o bună politică externă.*

Trecând la amănunte, începem cu cele din urmă.

1. Dintre puterile externe, a căror atitudine față de biserică nu ne este indiferentă, amintim la locul întâiu *guvernul țării*. E vorbă aici de consiliul dirigent provizor dela Sibiu și mai cu seamă de guvernul României mari de mâine. Că ținuta acestora este de primă importanță pentru biserica noastră și așezămintele ei, e mai presus de orice discuție. Tot ce are biserica, cu gremiile sale din centrele episcopale, cu organizația sa pastorală din provincie, cu școlile și seminariile sale teologice, cu școlile medii și populare, cu feliurile sale reuniuni religioase și instituții caritative și — last not least — cu averea de care dispune, tot atâtea artere, prin care circulează sucul ei de viață, numai așa poate să

prospereze, dacă nu numai că nu e stânjenită de puterea civilă a statului, ci dimpotrivă lucrează mână în mână cu aceasta. A trecut însă vremea, când puterea civilă cântă relațiile de prietenie cu biserica. Astăzi peste tot, dar cu deosebire la noi împrejurările sunt, și mai ales vor fi, de așa, că biserica trebuie să cerce a se apropia de puterea civilă. (Nu discutăm aici teorii de dreptul canonic, ci fixăm numai realitatea). Trebuie să se arete deci puterile civile, că biserica noastră este un factor de cea mai mare importanță pentru consolidarea și prosperarea statului român. Nu într'atâta, pentru că este și va fi, precum a fost, românească în toate manifestările sale — despre ce nu multă vorbă va mai fi în viitor —, ci mai vărtos pentru înalta putere morală ce rezidă într'ansa. Încopciată, prin legăturile sale cu Roma papală, de biserica plină pe viață a apusului, cu biserica tuturor fraților noștri de sânge, cu ajutorul cărora s'a izbândit visul nostru de veacuri, gata să se infunde pe veci prin tradările Bulgariei și Rusiei pravoslavnice, biserica noastră va avea totdeauna tăria de lipsă pentru a se opune cu rezultat curentelor ce-ar încerca să slăbească, ori chiar să nimicească, puterea de stat, atât de necesară pentru înaintarea omenirii. Lămurit acest punct din toate laturile sale, și sprijinit cu acele argumente cari ne stau cu atâta bieșug la îndemână, suntem convinși, că statul nu va privi cu ochi răi legăturile noastre cu Roma, ci va lucra poate el însuși ca să le aibă și alții, la tot cazul însă nu va cerca să ne taie arterele de viață, ci mai vărtos ne va da tot sprijinul, pentru ca sucii din ele să poată curge cu cea bogăție, de care e vrednic.

2. Tot ca putere externă socotim, din punctul de vedere specific al bisericii noastre române unite, și *Scaunul apostolic al Romei*. Puternica autoritate morală, de care se bucură acest Scaun, s'a învederat într'un chip deosebit și în decursul războiului mondial, așa că e absolut indiscutabil sprijinul mare ce ne poate veni din această parte. Mai pe sus de orice discuție este apoi și împrejurarea, că la Roma avem toate simpatiile, fiind ea gata în orice vreme să ne dea tot sprijinul posibil pentru cauza sfântă a bisericii noastre, care vine și a ei. Chestiunea e numai, să ne îngrijim ca legăturile noastre cu Roma, să fie cât mai nemijlocite și mai intime, pentru că dacă până acum s'a putut întâmpla, că une-ori Scaunul apostolic nu ne-a cuprins cu dragosfa pe care am fi dorit-o,

cauza e numai, că Roma a fost fals informată din partea celor ce aveau cu ea legături, cari ne lipseau nouă. Însăși Roma a venit să ne indice această cale a consolidării noastre, când în 1914 ne-a cinstit în cetatea eternă o biserică și o casă, cu menirea expresă, ca acestea să servească de adăpost pe seama unui procurator al bisericii noastre la sf. Scaun. Rămâne numai ca postul acesta (vacant până acum din cauza războiului) să fie stabil complinit, căutându-se și pe alte căi în formarea cât mai deplină a Romei, despre toate mișcările din viața noastră bisericească. În felul acesta e sigur, că ajutorul ce după teorie suntem în drept să-l așteptăm pe urma legăturilor noastre cu Roma, îl vom avea și în realitate, în practica vieții.

3. Un alt punct însemnat al programului nostru din viitor, care-i în strânsă legătură cu cele două de mai sus, este mișcarea ce trebuie să pornim și nutrim, pentru ca *statul român să încheie un concordat cu sf. Scaun apostolic*. Binefacerile unui atare concordat se revarsă nu numai asupra bisericii din respectivul stat, ci și asupra statului. Se fixează prin el în mod instituțional datorințe împrumutate, dar se dau și drepturi și prerogative, pe urma cărora noul stat român va putea să câștige nouă puteri. În toate țările, în care trăiește un număr mai însemnat de credincioși ai Romei, s'au legat atari concordate. Importanța lor apare mai cu seamă de acolo, ca unele state ca Franța, Portugalia ș. a., unde stăpânirea dușmană bisericii, a nimicit orice legătura de aceasta cu Roma, acum au reluat-o de nou, ori sunt pe cale de-a o relua. Ca să nu mergem mai departe, amintim numai, că atare concordat are și Montenegro (din 18 August 1886) și Sârbia (din 23 Iunie 1914). Iar dacă aceste mici state slave au putut dobândi ceva dela Roma, e sigur că nici România latină nu va rămânea de pagubă. Avem deci convingerea, că această chestiune se va putea tranșa fără mari greutate, spre mulțumirea ambelor părți contrahente. Datorința de-a porni această mișcare la guvernul român și de-a o îndruma într-o direcție favorabilă nouă, este însă a noastră. Videant ergo consules!

4. Decât toate acestea probleme de politică externă, mai importante sunt, după părerea noastră, cele ce privesc consolidarea noastră internă. Precum la temeiul nouelor formațiuni de stat stă principiul aproape atotputernic al sui-

dispunerii, Intocmai așa va fi acest principiu și pe terenul bisericesc temelia principală, pe care se va ridica edificiul bunăstării și progresului bisericii. Stând pe temeiul acestui drept de valoare internațională în aceste vremuri, e limpede, că dacă biserica noastră va voi să trăiască, va trăi, măcar porțile iadului să se scoale asupra ei. Pentru a duce însă un trai, care să ne facă cinste în fața lumii mari, în vârtejul căreia am apucat, avem lipsă arzătoare de *codificarea autonomiei noastre bisericești*. Asta este, după părerea noastră, cea mai însemnată problemă, ce trebuie să ne preocupe în zilele acestea. Scăpați din legăturile, multe-puține, câte am avut cu biserica supusă primatului din Strigon, și prin aceasta de primejdia de-a fi înglobați, în orice formă, în organismul autonomic regnicolar, iar de altă parte încetând dreptul de patronat, totdeauna o mare piedecă a mișcărilor autonomiste, suntem acum cu totul liberi de-a prinde viața noastră bisericească, cu toate instituțiile ei, în cadrele unui organism autonomic, așa cum îl cere spiritul vremii. Chestiunea nu e tocmai ușoară și nu se poate rezolvi de astăzi pe mâne, câtă vreme mișcarea noastră autonomică de până acum a fost mai mult o mișcare negativă, o luptă stăruitoare și energică împotriva încercărilor de-a ne trece sub pulpana primatului. Un studiu mai amănunțit asupra părții pozitive a chestiunii, ori chiar un proiect concret al organismului nostru autonomic, nu știm să se fi făcut până acum. Dar chiar să existe un atare proiect, acela, lucrat fiind după vechile cadre ale vieții noastre bisericești, va trebui neapărat schimbat, potrivit cu noua situație. Lucrările acestea de modificare a eventualelor proiecte existente, ori chiar — ce e mai probabil — de pregătire a unui proiect cu totul nou, cer vreme mai lungă, cel puțin câteva luni de zile. Dacă vom mai socoti apoi timpul neapărat de lipsă pentru discutarea, primirea și codificarea legii noastre autonome, fără de care biserica noastră stă aproape ca 'n aer, e limpede că n'avem vreme de pierdut, ci trebuie să ne apucăm de lucru cât mai curând. Ne având încă mitropolit, pornirea și mai ales conducerea întregii mișcări întâmpină, ce-i drept, anumite greutateți. Ele pot fi însă delăturate destul de ușor, mai cu seamă că, insistând noi la Roma pentru întărirea urgentă a noului mitropolit, aceasta n'ar putea să mai întârzie multă vreme. Și până atunci se poate însă porni mișcarea din partea unei conferențe episco-

pești, care ar încredința unei comisii compunerea respective prelucrarea urgentă a unui proiect de autonomie. Tot aici s'ar pregăti un normativ pentru alegerile membrilor clerici și mireni ai viitorului congres autonom, publicându-se în aceeaș vreme și terminul alegerilor. Lucrurile vor trebui combinate așa, că până când comisia — căreia i-se poate fixa un termen preclusiv — și-ar termina lucrările, alegerile congresuale așînderea să fie terminate. Proiectul comisiei — compuse, să zicem, din 5 membrii: 1 președinte și câte un reprezentant al fiecărei dieceze —, s'ar supune apoi cât mai în grabă discuției și deliberării competente a congresului autonom, pentruca, obținându-se bineînțeles și întărirea Romei, încă în cursul anului viitor 1919 să putem începe o nouă eră a vieții noastre bisericești, în cadrele autonomiei codificate. Noua eră de care e vorba, va produce în sinul bisericii noastre cu toată siguranța o astfel de regenerare, încât nime nu va putea regreta munca și osteneala cheltuită cu înfăptuirea ei. Da, pentrucă toate momentele mai însemnate ale vieții noastre bisericești vor avea — căci vor trebui să aibă — în organismul autonom un factor de îndrumare și controlă instituțională, pe urma cărora în mod quasi-automatic se vor îndrepta păcate și mizerii, cari altfel ne-ar mai fi stânjenit decenii de-a rândul.

5. O altă problemă, care privește direct numai preoțimea, dar ale cărei roade binefăcătoare se vor revărsa apoi asupra întregii biserici, este *chestiunea organizării preoțiilor*. Despre această chestiune s'a scris în aceste coloane, în repetate rânduri, așa că nu e lipsă să mai insistăm mult asupra ei. Vorba e numai, că dela idei și discuții teoretice să trecem acum la fapte. Organizarea noastră într'o mare tovărășie a preoților întregii mitropolii are astăzi o importanță neasămănat mai mare decât și numai cu câteva luni înainte. Fără de-a avea organizare, care să poată vorbi în numele preoțiilor oriunde lipsa o cere, nime nu ne dă importanță pe care această tagmă cu tot dreptul o merită. Dovadă recentă este constituirea „marelui sfat național” din partea adunării dela Alba-Iulia, unde, deși am avut pe toți arhiereii și protopopii și pe deasupra o mare mulțime de preoți, totuși n'am fost învredniciți nici măcar de atâta atențiune, câtă s'a dat neînsemnatei fracțiuni, până atunci cu totul necunoscute, a partidului social-democrat. Chestiunea este deci fără îndoială de prima nece-

altate și trebuie aranjată cât mai curând. Pe cât știm tractul Sibiiului a pornit încă în sinodul de primăvară o mișcare de natura aceasta, prin o circulară adresată celorlalte tracte protopoești din arhidieceză. Că apoi ce s'a ales pe urma acestei circulare, nu știm, dar nici n'avem vreme să căutăm. Lucrul va trebui pornit pe baze mai largi și anume prin provocări și apeluri făcute în publicitate. Organe de publicitate avem astăzi, har Domnului, destule, poate chiar prea multe, și ușor se vor găsi și oamenii, cari să pornească mișcarea. Părerea noastră e, că mai întâiu va fi bine să ne organizăm după dieceze, înfăptuind organizarea provincială pe temeiul celor diecezane, cari, la rândul lor, pot să razime pe organizațiile districtuale (tractuale). Pentru arhidieceză ar fi potrivit să convenim bunăoară la Cluj, unde avem pe păr. Dăianu, care — pe cât știm — nu e străin de ideea de-a lua această inițiativă. Îi rugăm numai să nu amâne lucrul prea mult, căci altfel va trebui să se pornească mișcarea de alt undă. Tot păr. protopop al Clujului ar fi, credem, cel mai indicat pentru a se pune în scopul acesta în conțelegere cu ceice ar trebui să pornească mișcarea în celelalte dieceze. Astfel, problema organizării noastre se va putea rezolvi curând și bine, ridicându-ne și pe noi în viața noastră publică la treapta de-a fi un factor, de care să trebuiască a se țineă seamă.

6. La aceste probleme am putea să mai adaugem o serie întreagă de alte probleme interne, de acela cari privesc datorințele pastorale ale preoției înalte și de rând, așa cum le pretinde spiritul vremii de astăzi. Nu mai insistăm însă de astădată asupra lor, nu pentru că le-am socoti de mai puțină importanță decât pe cele de mai sus, ci din simplul motiv, că asupra lor s'a adus vorba în aceste coloane foarte des și cu destule amănunte. Acum le încreștăm numai sumar, enunțând, că o păstorire cât se poate mai conștientoasă a turmei ce ni-s'a încredințat, ni-se pare un moment foarte însemnat, chiar cel mai însemnat, sub raportul consolidării noastre interne. Nu ne îndoim prin urmare, că acestei chestiuni i-se va da în viitor pe întreagă linia, sus ca și jos, toată atențiunea ce i-se cuvine, neasămănat mai multă decât în trecut.

Schifarea de mai sus a situației, în care s'a adus biserica noastră pe urma prefacerilor la ordinul zilei, și indicarea sumară a problemelor ce credem că ni-se impun în fața

nouei situații, cuprind poate multe greșeli și vor avea desigur însemnate lacune. Am amintit însă dela început și o spunem de nou, că n'am avut pretenția de-a exhausta cele ce se pot spune în cauză, și cu atât mai puțin ambiția de-a ne socoti infalibili. Cele ce-am spus sunt confesiunea unui suflet de preot cu dragoste față de cauza sfântă a bisericii sale, care n'are altă dorință, decât ca: ce se va găsi bun în paginile de mai sus, să se pună fără amânare în serviciul scumpei noastre biserici.

Ajute Dumnezeu!

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Valoarea tratatelor internaționale considerate din punct de vedere moral.

În aceste timpuri de lupte și prefaceri generale, pe terenul politic și social, adeseori se face provocare la dreptul ginților și la tratatele internaționale. De repește ori s'a imputat Germaniei, că deja la începutul războiului mondial, în 1914, a violat dreptul ginților, intrând cu forța armată în Belgia. Italia este învinovățită, că în 1915 a violat tratatul de alianță cu puterile centrale, declarând războiul monarhiei austro-ungare. Asemenea imputare se făcea și României. În cursul războiului nu odată s'au ridicat proteste din partea părților beligerante și a neutralilor, că unul ori altul dintre beligeranți a violat dreptul ginților și tratatele internaționale, atacând cu aeroplanе cetăți deschise, ori cu submarine nave comerciale ale neutralilor. Cele atinse încă arată de ajuns, că discutarea chestiunii despre dreptul ginților și valoarea tratatelor internaționale este azi de actualitate. Noi, întrucât admit cadrele înguste ale acestei reviste, ne vom ocupa numai de chestiunea din urmă, considerându-o din punct de vedere moral.

În general e admis principiul, că precum fiecare om, ca persoană, are drept la viață, la integritate corporală, la dezvoltare și cultiyare, și că e domn peste bunurile sale materiale și spirituale, chiar așa și fiecare stat, ca persoană morală, are drept la existență, la integritatea teritorială și la independența sa, irelevant, că e mare sau mic, puternic ori slab, avut ori sărac, pe un grad cultural mai înalt ori mai în-

ferior. E de ajuns, ca acela să fie stat organizat, să constituie o persoană morală, și ca la atare i-se cuvin toate atribuțiunile persoanelor morale autonome și independente. În privința aceasta toate statele sunt suverane și coordonate.

Precum însă indivizii singuratici, în viața socială sunt avizați unul la altul și îndrumați să încheie unul cu altul diverse transacțiuni, spre a-și asigura și promova propriile interese, chiar așa și statele sunt în raporturi unele cu altele. Spre regularea acestor raporturi și asigurarea intereselor și a prosperității împrumutate, statele sunt avizate a păși unele cu altele la încheierea de convențiuni sau tratate internaționale, cari variază după varietatea obiectului lor.

Tratatele internaționale nu sunt invențiune modernă. Ele erau obișnuite și la cele mai vechi popoare, despre cari ne amintește istoria. În statele culturale din timpul nostru, unde exigențele și pretensiunile sociale sunt atât de varii și de dezvoltate, încheierea tratatelor internaționale este o necesitate imperativă. Dovadă e lipsa și mizeria, ce o simte întreagă Europa până și în lucrurile de prima necesitate (alimente, îmbrăcăminte ș. a.) în urma înfricoșatului războiu, care nu voeste a ști de interese comune și de tratate internaționale. Nici un stat modern nu-și este șie-și de ajuns, ci este avizat a intra în legătură nu numai cu vecinii, ci și cu țerile celorlalte continente, parte spre a se providea cu articoli de cari nu dispune acasă, parte spre a-și plasa produsele ce-i prisosesc acasă, spre a-și asigura independența și dezvoltarea economică, culturală și politică. De aici vedem, că tratatele internaționale sunt factori de cea mai mare importanță în viața și dezvoltarea statelor moderne.

Marea importanță a tratatelor internaționale aduce cu sine, ca ele să fie respectate, și angajamentele luate asupra-și să le îplinească conștientios fiecare parte. Aceasta o pretinde binele comun, aceasta o pretinde onoarea contrahenților și o pretinde mai pe sus de toate dreptatea.

Față cu acest postulat al dreptății, politicianii și filozofii materialişti nu recunosc inviolabilitatea tratatelor internaționale, nici puterea lor obligatoare, afirmând, că acelea se pot frânge de ori care parte, când aceasta o reclamă interesul propriu (sistemul utilitarist sau eudemonismul). Acest principiu l-a enunțat filozoful Thomas Hobbes (1588—1679). El purcede din presupunerea falsă, că starea originală și naturală

a neamului omenesc nu a fost socială. În starea aceea fiecare avea libertate nelimitată și prin urmare putea despoia ori ciliar și ucide pe vecinul său, dacă așa poștia propriul interes. În atare condiție și războiul era nelăntat, era un „bellum omnium contra omnes”. Din acest război — precum de la sine se înțelege — eșia învingător cel mai tare. Dreptul pământului nu prevela numai între indivizi, ci și între popoare. Și precum singuraticii numai așa se puteau apăra, că intrau mai strâns în legătură unul cu altul, organizându-se în societăți sau stat, așa și statele, spre a se asigura față cu războiul, trebuiau să încheie între sine convenții sau tratate spre păstrarea liniștel și a păcii. Aceasta le-o impunea instinctuilor de conservare și salvarea propriilor interese. După acel principiu fiecare numai până atunci se simte dator a păzi pactul încheiat, până când i-o dictează această avantajul propriu, fie din cauza, că îi lipsește forța necesară spre a frânge pactul, fie din teamă de un rău mai mare decât obligamentele stipulate în pact. Imediat ce se schimbă împrejurările, pactul își pierde valoarea și frângerea lui nu e numai iertată, ci chiar pretinsă de propriul interes. Și spre a schimba împrejurările, după principiul lui Machiavelli, sunt permise orice mijloace. Valoarea și sfîntenia tratatelor ar fi așadar o chimeră.

Hartmann e de părerea, că fiecare stat încheie tratatele cu rezervația mentală, că obligă numai pânăcând sunt avantajoase statului respectiv. Argumentația lui Hartmann e următoarea: „Rezervația mentală, care o face fiecare stat, că el orice tratat numai atunci îl ține, până când i-se pare de avantajos, este singura corectă și singura ținută practică a regimelor, deoarece între națiunile suverane există numai starea naturală, adică războiul tuturor contra la toți cu considerațiuni de armistitiu și de oportunitate” (*Phaenomenologie des sittlichen Bewusstseins*). De aceleși vederi e și Paulsen, care scrie: „În raportul dintre state are valoare condițiunea tacită: fiecare stat în atitudine sa este determinat numai prin considerațiunea propriilor interese vitale; el le va valida acestea întrucât poate cu siguranță, chiar și cu forța în contul altora. Între state nu există stare de drept, care să oferească fiecărui siguranță contra atacurilor” (*System der Ethik*. II. p. 198, la Cathrein. *Moralphilosophie*, tom. II. p. 695).

Noi nici decum nu putem adera la teoria utilitarismului egoist. Ea ignorază cu totul nu numai principiile de drept,

ci și demnitatea omenească; pe om îl consideră ca și pe animal, care nu are un scop mai înalt, decât mulțumirea senzuală din lumea aceasta, spre atingerea căreia ar fi iertate orice mijloace; între cari locul prim l-ar ocupa forță brutală, apoi minciuna, perfidia și înșelăciunea.

Morala adevărată recunoaște drepturi și impune datorii, întemeiate în însăși legea naturală, nu numai persoanelor singurate, ci și statelor, fiindcă prin organizarea socială în stat indivizii nu încetează a fi oameni. Cu tot dreptul zice Suarez, că: „Neamul omenească oricât de împărțit ar fi în diferite popoare și împărății, pururea are o anumită unitate nu numai specifică, ci și quasi politică și morală, pe care o arată preceptul natural al iubirii împrumutate și al îndurării, care se extinde chiar și la străini de orice națiune. Pentru aceea, deși unul fiecare stat: republică ori împărăție, e comunitate perfectă în sine, constând din membrii săi, cu toate acestea fiecare din acelea (state) e deodată, într'un chip oarecare, și membru al întregului, întrucât privește neamul omenească.” Și în privința aceasta a raporturilor dintre ele au lipsă de un drept oarecare, după care să se îndrepteze și să se conducă drept; ceea ce se întâmplă în parte prin rațiunea naturală” (Suarez, De leg. l. II, c. 19). Rațiunea naturală însă, care regulează relațiunea dintre popoare, e dreptul natural internațional. Acest drept prescrie așadar și statelor datorii morale nu numai de dreptate, ci și de iubire și binefacere, și încă nu numai față de cetățenii proprii, ci și față de străini, fie ca singuratici, fie ca organizați în societate ori stat. Iată ce zice în privința aceasta Cicero: „Qui civium rationem dicunt habendam, externorum negant; hi dirimunt communem humani generis societatem: qua sublata, beneficentia, liberalitas, bonitas, iustitia funditus tollitur; quae qui tollunt, etiam adversus Deos immortales impli iudicandi sunt, ab iis enim constitutam inter homines societatem evertunt” (De officiis l. III. c. 5).

Așadar și păgânii recunosc, că există legătură morală între toți membrii neamului omenească și în consecință există și datorii naturale morale de a iubi și ajuta pe străini, nu numai ca pe persoane singurate, ci și întrucât formează state; prin urmare vor fi datoare și statele, ca să respecteze tratatele încheiate prin consensul lor împrumutat.

Teoria utilitarismului materialist, pusă în praxă, aduce cu sine ruina tuturor statelor. Căci, precum observă Stöckl (Lehrbuch

der Philosophie, tom. II, §. 224), abstrăgând dela statele mici și mai puțin puternice, a căror existență în tot momentul ar fi amenințată, chiar și statele mari ar trebui să fie pururea înarmate până în dinți, spre a respinge eventualele atacuri ce s'ar îndreptă asupra lor. Și așa s'a și întâmplat până acum. Urmarea a fost urcarea succésivă a forțelor militare, prin ce floarea națiunilor s'a subtras dela munca pașnică, menită a promovă bunăstarea și prosperitatea publică; de altă parte bugetul militar din an în an a impus cetățenilor sarcini peste sareini. Cea mai teribilă urmare a politicei imorale de interese a fost și cumplitul războiu mondial din zilele noastre, cu toate mizeriile lui pe teren religios-moral, umanitar, economic și social. Nizuințele diplomatice, oricât de încordate ar fi fost ele, nu au putut să mai susțină echilibrul european, deja de mult subminat prin nizuințe imperialiste.

În ultima analiză tratatele internaționale sunt un fel de contracte. La încheierea contractelor însă atât între persoane fizice, cât și între persoane morale pe lângă obiect licit, asupra căreia se poate contractă, pe lângă consens liber și împrumutat și alte condiții, ce le-ar prescrie legile în vigoare, se recere bunacredință. Ea e temeiul încrederii împrumutate, condiție indispensabilă în regularea raporturilor sociale și la încheierea diferitelor transacțiuni. (Cfr. Liberatore, Institutiones ethicae et iuris naturae. Pars III. art. III n. 11—14). De acela ce umblă cu gândul rezervat de a nu împlini obligamentul luat asupra sa, de a nu-și țineă cuvântul dat și de a fi gata să ne înșele, când numai poate, se ferește oricine, și nu bucuros întră în legătură cu dănsul. Reaua credință o reproabă și pedepsesc legile statelor; și tot acele legi obligă și constrâng pe singuratici să îplinească angajamentele, ce le-au luat asupra-și în formă legală. Morala publică urgitează împlinirea angajamentelor luate și pretinde să fim generoși și dreپți chiar și față de inimizii noștri. Onoarea poștește dela fiecare om, ce se respectă, ca să nu umble cu minciuna, și să-și ție cuvântul dat; ceea ce a promis, ori la ce s'a obligat, să îplinească. Lumea condamnă și disqualifică pe acela, care nu ar satisface acestor postulate impuse de onestitatea naturală.

Acum dacă perfidia, fătăria, minciuna și înșelăciunea nu le admite dreptul și morala în raporturile și transacțiunile persoanelor și societăților private, pentru ce să fie ele admise, respective scuzate, în raporturile internaționale ale statelor,

ca persoane morale? Legea iubirii și a dreptății este lege eternă și universală; în consecință ea obligă și pe conducătorii statelor și ai popoarelor; ea are să fie normativă și la încheierea tratatelor internaționale. Aceste tratate trebuie să garanteze deopdtrivă interesele părților contrahente și a iubirii și a dreptății, când statele puternice la încheierea tratatelor exploatează situația favorabilă în detrimentul celor mai debili, neîndreptățindu-le. Atari nedreptăți se resbună amar, precum dovedesc evenimentele, ce se desfășură înaintea ochilor noștri. Principiul proclamat de cancelarul Bismarck și urmat cu o consecință de fier din partea Germaniei, că adevărat „forța premerge dreptului”, a dus la cea mai dezastruoasă catastrofă imperiul german. Azi lumea desmetecită după un războiu crâcen de peste 4 ani, se scârbește de măhinațiunile și rafinăria diplomației false și mincinoase, și unisono aclamă pe Wilson, care și în rezolvirea chestiunilor internaționale pretinde dreptate și sinceritate. Tratatete, cari garantează fiecărui popor — după dreptate — libera dezvoltare și exercițiul drepturilor sale naturale și imprescriptibile, vor fi de valoare durabilă. Chiar din motivul, că se întemeiază pe principiu solid al dreptății și iubirii deapropaelui și pe principiu moralei creștine.

De evoluția, la care sunt supuse toate lucrurile din lume, nu sunt scutite nici tratatele internaționale. Ele pot fi modificate ori chiar desfăcute din mai multe cauze, pe cari le reducem la următoarele:

a) Când a expirat termenul, pe care a fost încheiat pactul sau convențiunea. Așa s. p. convențiunile comerciale, și cele militare de regulă se încheie pe un timp determinat (10—20 de ani). Cu cât sunt ele de o durată mai lungă, cu atât contribuie mai mult la avântul operațiunilor comerciale și industriale.

b) Când contrahenții prin consens imprumutat renunță la drepturile respective datorințele stipulate în tratat, supunând, că prin aceasta nu se face injurie nimănui.

c) Când o parte în chip arbitrar violează pactul, cealaltă e în drept a pretinde satisfacție respective observarea pactului, ori chiar a resilia dela observarea lui. Aici observăm, că în cazul acesta violarea să fie gravă, certă și evidentă și partea infidelă să nu voască a presta satisfacțiune mulțămitoare. Altcum fiecare ar putea pretesta violarea pactului, spre a-și justifica procedura nedreaptă față de cealaltă parte.

d) Când pactul, încheindu-se între împrejurări nefavorabile pentru o parte, cealaltă i-a pus condițiuni umilitoare și nedrepte, partea asuprită poate pretinde modificarea pactului și încetarea înjuriei ce i-s'a făcut.

e) Orice contract își pierde valoarea atunci, când, schimbându-se împrejurările, obligamentele impuse prin el ar deveni ilicite ori imposibile. Aceasta are valoare și cu privire la tratatele internaționale, cu atât mai vărtos, că ele tratează despre interesele vitale ale milioane de oameni. Apoi când e vorba de existența mea ca persoană, prin urmare și ca stat, prevalează legea naturală a conservării de sine, față de angajamentele luate asupra-mi prin tratate pozitive (Cfr. *Liberatore*, l. c. nr. 16; *Costa Rossetti*, *Philosophia moralis*, *Para. V.*)

Istoria nu ne amintește o schimbare mai radicală a împrejurărilor și raporturilor internaționale decât cea din zilele noastre în urma războiului mondial. De unde acum, când este în formațiune o lume nouă și o nouă aranjare a statelor și a raporturilor dintre ele, fără temere de a greși și cu conștiința liniștită putem zice, că tratatele internaționale de până aci au ieșit din valoare, și locul lor au să-l ocupe altele corespunzătoare raporturilor schimbate.

Dr. ISIDOR MARCU.

Mărunțișuri actuale.

Scrisoare).

Scumpe pietine, nu știu, cum să încep și ce să remarc din bogăția cugetelor și a sentimentelor, cari mă stăpănesc în noua atmosferă creată de sosirea evenimentelor, după cari atât de mult și așa de adânc am oștat, pentru cari ne-am rugat cu cu-cernicie, am suferit fără să murmurăm împotriva providenței și pentru cari s'au vărsat, în trecut, atâtea lacrimi, știute numai de bunul Dumnezeu. Ideile, cari îmi cer să ți-le comunic, cari se îmbie, ca să le aștern pe hârtie, sunt multe. Pentru ca să dezvolt numai pe una, nu-mi permit emoțiile, de cari am parte și eu, iar ca să le omit pe toate, nu mă lasă gândul, că-ți fac o plăcere și un bine, comunicându-ți câte ceva. Din motivul acesta pun la răvaș mai multe lucruri, cari cred, că-i bine să se spună și aici.

Privind în *trecutul* neamului nostru de pe pedestalul libertății de azi, vedem spinii, lanțurile și crucile de pe lungul drum al Golgotei lui, și, curios, nu urim și nu ne înfiorăm de cele ce ne-a pricinuit atâtea dureri și umiliri. Dimpotrivă, ne sunt dragi, le iubim chiar, înțelegând acum mai bine mângăierile suferințelor și puterea lor de a înălța și a curăți sufletele. Întreg *trecutul* nostru ni se prezintă ca un post lung și greu de Paști, având în anii din urmă Vinerea mare, în care dușmanii noștri au lucrat cu toată furia și cu toate mijloacele, ca să ne restignească. Atașarea violentă a atâtor parohii române la episcopia maghiară de Hajdudorog, toate legile școlare și mai ales ordinațiunile pentru zona culturală maghiară, în care erau edificii școlare fără învățători, învățători fără edificii școlare și popor român fără instrucțiune; — ordinațiunile privitoare la maghiarizarea pușinelor școli medii, ce le avem, cari ținteau la batjocorirea limbei noastre pe vetrele noastre culturale; instituțiunea polițailor pe lângă preparandii; ordinațiunea privitoare la circulația imobilelor, publicată mai întâiu în comitatele locuite de români; desconsiderarea ostașilor noștri pe fronturi; batjocorindu-se, când nu mai puteau să se lupte și spunând, că se luptă de frică, când făceau vitejii neîntrecute: — acestea și altele ni se prezintă că tot atâtea piroane, cari spintecau trupul neamului nostru. Dumnezeu însă, pe care de atâtea ori l-am rugat cu Psalmistul, zicând: »Scoală-te, Doamne Dumnezeul meu, înalță-se mâna ta, nu uita pe săracii tăi până în sfârșit«, — nu ne-a părăsit. După Vinerea mare a dat Dumnezeu și pentru noi ziua învierii libertății, în care, uitând toate suferințele, cu bucurie îi facem mărturie, zicând: »Veseliți-ne-am pentru zilele, în cari ne-ai smerit pe noi, pentru anii în cari am văzut rele« (Ps. 89, 17).

*

În timpul din urmă intru atâtea s'au înmulțit nedreptățile, ce ni le-au făcut guvernele unui neam, care își credeă puterea întărită pe vecie, că chiar și în pătura mai de jos a poporului nostru se sporiă numărul aceloră, cari au început să-și piardă răbdarea tradițională a românului. Faptul acesta însă a determinat pe mulți bărbați buni și cu dragoste pentru popor, să cerceteze *poporul* cu scrisul și în persoană cu ocaziunea tinerii prelegerilor populare, a misiunilor sante populare ș. a., spunându-i, să nu-și piardă nici încrederea în zile mai bune și nici răbdarea mântuitoare, fiindcă cu siguranță se va împlini profeția, care zice: »Răsări-va... dreptatea, că a izbăvit Domnul pe săracul dela cel

puternic și pe mișelul, căruia nu eră ajutor. Se va îndură de cel sărac și mișel și sufletele săracilor va mântui. (Ps. 71, 5. 12—13).

În momentul, în care puterea lui Dumnezeu a făcut, să se surpe edificiul binelui celor mândri, clădit pe chinul altora; în momentul, în care au fost pogoriți de pe scaune cei puternici; atunci, când se simțeau mai nenorociți aceia, cari au încercat totul, ca să acapareze pentru ei toate foloasele: averile, măririle și plăcerile: atunci au plecat de nou prietinii poporului, să-i vestească ziua mare a libertății și să-l facă atent, că nu cumva să se ticăloșească, fiind stăpân pe sine, după ce lanțurile nu l-au putut ticăloși. (Ce zile admirabile, zilele din jumătatea primă a lui Noemvrie 1918! Căldură ca în August, vegetație bogată și flori de câmp și pomi ca în Maiu, apoi câmpuri cu oameni ca în Septemvrie! Dumnezeu a voit ca și natura să contribuie în chip deosebit la sporirea și augmentarea bucuriilor celor obosiți, umiliți și săraciți. A și fost bucurie în toate sufletele, care s'a arătat în lacrimile bătrânilor și în alergările și strigătele tinerilor. Și vrednic de încrestat, că chiar și în satele cele mai îndosite și mai neglitate s'a experiat, că cea mai înaltă și mai curată bucurie o cauzează idea unirii tuturor fraților, gândul României mari. Mai încrest o lature distinsă a sufletului poporului nostru: generositatea. S'a amărit el împotriva opresorilor lui, dar nu le-a jurat răsbunare, i-a iertat, nevoind să răsplătească răul cu rău. Un caz din cele multe: în 1916 fiind nefericite au trimis detectivi îmbrăcați românește în comuna H. Aceia s'au amestecat în vorbă cu poporul, prefăcându-se, că-l iubesc și că urăsc pe unguri. Dacă careva a aprobat cât de puțin din ceea ce au spus ei despre Maghiari, a fost dus de gendarmi la casa parohială calvină, ascultat și bătut înaintea preotului calvin. Acestui »apostol« al iubirii lui Dumnezeu și a deapropelului poporul, deși revoltat, nu i-a făcut năci un necaz, fiindcă țaranul nostru fără forme culturale are inimă, care compătimentește, se milostivește și iubește și are minte cu care înțelege mandatul Domnului: »iubiți pe vrășmașii voștri... faceți bine celor ce vă urăsc pe voi« (Mat. 5, 44).

*

Reprezentanții poporului, care supoartă toate asprimile timpului, muncind pământul, care scoate din creerul pământului aurul, argintul, sarea, cărbunele ș. a., care prelucră materiile prime și răspândește producțiile, reprezentanții acestui popor

cu secile de mii, din toate părțile locuite de Români, în timp de iarnă, în timp de revoluție și de morb epidemic au așezat, în 1 Decembrie 1918, la Alba-Iulia, ca să-și spună înaintea lui Dumnezeu și a lumii dorința naturală și hotărârea fermă de a se uni cu toți frații lor de un sânge. Dacă adunarea dela 1 Decembrie s'ar fi ținut vara, Alba-Iulia nu era în stare să-și cuprindă oaspeții. Am văzut poporul nostru la prelegeri populare, la misiuni sfinte, la adunarea jubilară a Asociațiunii din Blaj (1911) și la meetingul de protestare împotriva Hajdudorogului, în 1912, am citit despre purtarea lui în 1848, pe Câmpul libertății și acum tot așa l-am văzut: cu o atitudine nobilă, trează, corectă, cu purtări frumoase, disciplinat și cumpătat. A impus chiar și gazetărilor maghiari, cari, ca și colegii lor din 1848 și 1911, au remarcat *finuta deamănă* a poporului nostru. Regretatul artist Smigelschi are un tablou splendid, care ne prezintă istoria neamului nostru. Tabloul e explicat cu cuvintele: «În veșnică muncă roditoare, primenind mărirea străbună, prin vechea evlavie și gloria nouă, spre siguranța viitorului harnic.» — Meritul, că poporul nostru e capabil de manifestațiuni ca și cea mai recentă dela Alba-Iulia, e al bisericii, pe carea dacă am elimina-o din trecutul nostru s'ar produce un vacuum insuplinibil, n'am avea nimic, iar dacă am părăsi-o, n'am avea viitor. Am păți ca acela, care, urcându-se pe coperișul casei și resturnând de sub picioare scara, pe care s'a urcat, cade și-și rupe grumazul. În mijlocul acestui popor va trebui să ne pogorim și în viitor cât mai des, nu numai ca să-i cerem votul și să-l însușim pentru manifestațiuni naționale și culturale, ci mai mult ca să-i propovăduim dreptățile și datoriile, spre a apăra cele dintâi și a împlini cele din urmă.

*

În Alba-Iulia s'au împlinit cele mai importante două acte din viața neamului nostru: Unirea dela 1700 și unirea dela 1918. Cea dintâiu ne-a salvat ființa primejduită mai ales în biserică prin propaganda calvină, iar a doua ne mântuiește ființa atăcată vehement și sistematic deosebit în școală. Prin nici un act de unire nu s'a intenționat și nu s'a decretat nedreptățirea altora. Poporul nostru, tocmai pentru că a suferit toată povara și durerile nedreptăților, nu dorește nici o retorsiune, nu vrea să sufere nici chiar dușmanul lui. El iartă și întinde *dreapta frățască* tuturor fiilor din noua patrie, cu cari ne-a amestecat Dumnezeu ca deosebite flori în aceeași grădină. Gândul acesta mare și sfânt,

a cărui realizare am cerut-o de atâtea ori dela Maghiari. Il vor realiza Români. Aceasta o decretează istoricul și mărețul act al unirii dela Alba-Iulia ce-l publicăm la alt loc și aceasta o spune Consiliul dirigent în importanta proclamație dela 11 Decembrie a. c., în care cetim și următoarele cuvinte frumoase evanghelice: «Vrem, ca pe pământul țării noastre să stăpânească dreptatea și libertatea. Dreptate și libertate nu numai pentru Români, ci și pentru națiunile conlocuitoare, pe cari soarta de multe veacuri ni le-a pus de vecini. Vrem să stăpânească dreptatea și libertatea, nu numai pentru cel tare și puternic, ci și pentru cel slab și umilit. Dreptate să fie pentru plugar, ca și pentru negustor și meseriaș. Toți deopotrivă să-și afle fericirea și îndeșulirea pe acest pământ românesc, cinstindu-se împrumutat. Toți să fie fii asemenea îndreptățiți ai statului românesc. În acest scop vom da libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare, — egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile». — Deosebit va rămânea un paznic, treaz și sever al drepturilor tuturor experiența dureroasă pentru unii, plăcută pentru noi și foarte instructivă pentru toți, că se destramă casă, în care unii fii sunt favorizați, iar alții neîndreptățiți și nebăgați în samă.

*

Noi Români de dincoace suntem de două legi. Deosebirea aceasta însă spre norocul nostru n'a aruncat nicicând în drumul cultural și național o piedecă așa serioasă, ca să ne țină despărțiți, când trebuia să fim uniți. Episcopul gr. cat. Ioan Bob a lucrat în bunăînțelegere cu episcopul gr. or. Ivașcovicu la memorandumul, ce l-au înaintat înainte cu 100 ani pentru drepturi politice pe sama Românilor. Tot așa au lucrat gr. cat. Lemeni cu gr. or. Moga, mitropolitul gr. cat. Șuluțiu cu mitropolitul gr. or. Șaguna. Participarea întreg clerului înalt gr. cat. și gr. or. la serbările jubilarie ale Asociațiunii în 1911 a fost unul dintre cele mai însemnate momente ale celui jubileu bogat în prestațiuni și în succese rari. În vara anului c., când s'a făcut atentatul apponian împotriva școlilor noastre, fiecare a înțeles, că nu se mai poate socoti chestiunea de chestiunea unei eparhii, ori a unei biserici, ci de chestiunea întregului neam, reprezentat prin cele două biserici românești. Ideea aceasta a fost acceptată cu căldură în toate centrele bisericilor noastre și de toți eparhioții afară de unul, căruia nu i-s'a comunicat pentru motive independente de sol și de arhiereul respectiv. Preasfințiii dela Arad și Caransebeș, deși nu aveau nici o școală menită

să între în zona culturală, au declarat, că sunt totdeauna gata, să lucreze în acord deplin și împreună cu Preasfințiții gr. cat. pentru apărarea culturii naționale române. Numai precipitarea evenimentelor de pe fronturile de luptă și de acasă a făcut să rămână lucrarea comună și unitară a episcopilor români, care se plănuise pentru apărarea energetică a limbei noastre.

Trecutul cu tradiții atât de frumoase și instructive, de altă parte însași individualitatea arhieriei noastre, ne-au fost garanțe puternice dela începutul revoluției, că și în zilele acestea de mari prefaceri istorice, ei vor fi toți acolo unde vor fi și turmele lor cuvântătoare. Așa a și fost. *Participarea în corpore a capilor bisericilor românești la adunarea din Alba-Iulia* ni-a fost numai un splendid decor, ci și o notă, care, dacă lipsea, ar fi denaturat întreg tabloul.

*

Traducându-se în viață toate principiile depuse în rezoluțiunea dela Alba-Iulia și în proclamația Consiliului dirigent din 11 Decembrie, România va avea cea mai liberală, mai democratică și mai dreaptă constituție. În cadrele acelei constituții și săracul, care până acum era bun numai să muncească, să plătească dare, să poarte arma și să-și verse sângele pentru apărarea patriei și a avutului celor bogați, va avea dreptul să-și ridice glasul, introducându-se *votul obștesc*, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe în vârstă de 21 ani. Ce deosebire și în privința aceasta între conducătorii neamului nostru și între conducătorii Maghiarilor. Maghiarii, de câte ori a fost la ordinea zilei chestiunea dreptului de vot, chiar totdeauna se cugetau să afle câte și mai câte chițibușe pentru a delătura dela masa comună naționalitățile, femeile și pe săraci. Și am avut durerea, să constatăm, că și episcopi de măsura lui Prohászka apărau astfel de proceduri, cari nu se pot așeza în cadrele admirabile ale moralei lui Hristos. Ai noștri ne spun simplu și scurt, cum e adevărul: toți au drept de vot, fiindcă legile trebuie să porceadă dela toți, pe cari li privesc. Deprinzându-se dreptul de vot acasă, în comuna fiecăruia și în secret, e corect, ca și femeile, cari atâtea jertfe aduc cu creșterea fiilor, și cari în caz de războiu varsă cele mai multe lacrimi și împlinesc nu numai lucrul lor, ci și al bărbaților, să-și poată spune cuvântul la aducerea legilor.

*

România mare va avea multe popoare de altă limbă și lege: străine de neamul românesc. Într-un conglomerat de popoare numai așa va fi pace și bunăînțelegere, dacă în stat va domni *dreptatea, iubirea și încrederea reciprocă*. Pentru înstăpânirea acestor virtuți trebuie să se lucreze de pe amvoanele tuturor bisericilor, de pe catedrele școlilor, în ziaristică și în sinul tuturor societăților culturale, literare, filantropice și economice. Numai așa va fi România mare și fericită, altcând nu.

Să ne rugăm și să lucrăm pentru prosperarea și fericirea României unite.

Încheiu, îmbrățișându-te cu frățescă dragoste.

SENIOR.

Binecuvântarea paulină.

— O mică întregire. —

Având acum la îndemână textele necesare, atât cel din sf. Scriptură, cât și cel din Euhologiul grecesc, voi cercă să completez teza susținută în nrul trecut al acestei reviste, cu privire la binecuvântarea paulină.

Pentru a ușura tratarea chestiunii, permit citarea textelor, la cari mă voi referi. În *Vulgata* cetim „Gratia Domini nostri Iesu Christi et charitas Dei, et communicatio sancti Spiritus, sit cum omnibus vobis”. Deaici așadară lipsește intercalarea „καὶ πατρός”. — În *Euhologiul grecesc*, și în Scriptura ce se folosește în biserică orientală cetim: „Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.”

Dupăcum reiese din aceste citate, textul bisericii orientale se deosebește deci de cel al bisericii apusene, prin intercalarea cuvintelor „καὶ πατρός”.

Intercalarea aceasta s'a făcut, după părerea mea, numai în veacul IV, pe vremea arianismului, iar înainte de aceea textul scriptural grecesc a fost identic în punctul acesta cu textul de acum al Vulgatei, adică și din acela au lipsit cuvintele „καὶ πατρός”. Arianii negau adevărat dumnezeirea Fiului, susținând că ar fi numai o creatură (κτίσμα) a Tatălui. În sprijinul acestei învățături eretice se puteau provoca și la binecuvântarea dela II. Cor. 13, 13, care, izolată din contextul scriptural, și desbrăcată de motivele, ce l-au îndemnat pe sf.

Pavel să-o concipieze în acel chip neobișnuit, s'ar părea, că-i pe partea lor, atribuind adecă numai Tatălui perfecțiunea dumnezeirii. De aceea sf. Vasile Marele, alcătuitorul și reformatorul textului liturgic al bisericii răsăritene, a intercalat în numita binecuvântare cuvintele „*καὶ*” ori mai curând „*τοῦ πατρὸς*”, dându-i prin aceasta un înțeles direct contrar ereziei ariane, ca nu cumva luat la ochi textul folosit atât de des în biserică, și interpretat fals de ariani, să fie pururea o piatră de sminteală înaintea creștinilor ortodoxi, și în aceeaș vreme un promovător al arianismului.

De aici intercalarea a trecut apoi și în textul scriptural, după ce sfinții Vasile cel Mare și Ioan Gură-de-aur, al doilea codificator al textului liturgic răsăritean, și-au câștigat în biserică autoritate de adevărați apostoli. Până în veacul IV. a lipsit această intercalare și din textul scriptural. Dovadă e Vulgata. Sf. Ieronim (330—420), autorul Vulgatei, a fost mult mai conștient în traducerea Bibliei — dacă-i iertat să spun numai atâta —, decât să omită părți de-o așa însemnătate. El a avut însă și motive speciale, de-a lua în traducere cuvintele „*καὶ*” respective „*τοῦ πατρὸς*”, dacă acelea ar fi existat în original. Anume, el, cași sf. Vasile și Ioan, a avut mult de furcă cu arianii; deci motivele, cari l-au înduplecat pe alcătuitorul textului liturgic, de-a introduce acea intercalare, l-ar fi îndemnat și pe sf. Ieronim, să susceapă acele două cuvinte în traducerea sa. Dacă însă totuși nu a făcut-o, dovadă, că cele două cuvinte din chestie n'au existat în original.

Prin intercalarea sa, alcătuitorul textului liturgic a luat arianilor apa dela moară; scopul principal deci și l-a ajuns. Nu-i de crezut însă, că sf. Vasile să fi concipiat intercalarea în acest chip: „*καὶ πατρὸς*”, căci atunci evident, că n'a nimerit forma cea mai norocoasă. Mai probabil e, că sf. Vasile a scris „*τοῦ πατρὸς*” în original, dar cu vremea acel „*τοῦ*” s'a schimbat în „*καὶ*”, și așa a rămas până în ziua de azi. La această ipoteză ne îndrituește și vestitul Goar, care susține că atât liturgia sf. Vasile, cât și a sf. Ioan — pregătită după a sf. Vasile, dar mai scurtată și mai concisă —, au fost supuse în decursul vremii la multe schimbări, așa că în forma cum le-am moștenit noi de pe vremuri, nu-s identice cu operele lor originale. Modificându-se deci multe, ușor s'a putut schimba și acel „*τοῦ*” în „*καὶ*”.

Schimbătorul textului poate și-a luat de normă jurământul sf. Pavel (II. Cor. II, 31.): „Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Isus Hristos; cel ce este binecuvântat în veci știe, că nu mint“. Dar, că această formă nu se nimereste de loc la binecuvântarea paulină, o poate vedea oricine și fără comentari.

Un lucru-i evident: Expresimată intercalatea așa, cum se află astăzi în Euhologiul grecesc, prezintă un non-sens, căci te face să crezi, că Dumnezeu e ființă deosebită de cele trei persoane dumnezeiești. Într'adevăr, în „Mărire Tatălui...“ totmai deaceea punem de douăori particula; aici disjunctivă „și“, — ce de altfel este o însușire proprie numai limbii ebraice —, ca printr'asta să ne exprimăm credința, că cele trei persoane dumnezeiești sunt deosebite de oaltă. Și acum, dacă la binecuvântarea paulină punem această particulă și înaintea cuvântului „πατρός“, evident că și aici numai acelaș înțeles îl poate avea, cași ceilalți doi „și“ obvenitori tot acolo, că adică să ne arate, că Dumnezeu e ființă deosebită de cele trei persoane dumnezeiești, înșirate în aceeaș binecuvântare. Căci nu se poate, ca din trei „și“ ce ocur în aceeaș zicere, la doi să le atribuim senz disjunctiv, iar unuia — și încă celui din mijloc — senz conjunctiv, ca adică să arate, că Dumnezeu și Tatăl sunt una.

Dar în urmă n'am să-i pricopsesc eu pe cei din Atena, cum să-și rectifice textul liturgic, ci mă întorc la traducerea noastră, constatând, că dacă în textul grecesc e *una* eroare, la locul amintit, atunci în textul nostru greșala e *duplă*, căci după alt năcaz traducerea românească mai e făcută și rău.

Traducerea corectă și *fidelă* (!) ar fi: „Darul... și iubirea lui Dumnezeu și a Tatălui...“ Traducătorul nostru însă, pe semne, văzând, că înaintea cuvântului grecesc „πατρός“ nu este articol, a crezut că înaintea „Tatălui“ nici în românește să nu pună particula „a“, proprie cazului genetiv. Dar n'a nimerit-o. În grecește diferitele cazuri ale substantivelor se disting bine unele de altele, ori sunt articulate ori ba, căci nu găsești două cazuri cu terminațiune similară, pe când în românește nu-i tot așa. În limba noastră terminațiunea substantivului în genetiv e similară cu dativul, așa, că aceste două cazuri se deosebesc de oaltă în ce privește forma externă numai prin aceea, că înaintea cazului genetiv punem particula „a“, pe când formarea dativului e simplă. Genetivul se formează simplu fără „a“ ori „al“ numai atunci, când atributul

ca substantiv în genetiv occură nemijlocit lângă substantivul, la care se refereste; și atunci genetivul, în ce privește forma externă, e întru toate identic cu dativul, iar senzul lor îl poți deosebi numai cu ajutorul întrebării. Pildă clasică: „In numele Tatălui...” Indatăce însă atributul, ca substantiv în genetiv, e despărțit prin vre-un alt cuvânt de substantivul, la care se refereste, e necesar să se aplice particula „a” ori „al” înaintea lui; și anume „a”, când substantivul determinat, la care se refereste atributul, e de genul feminin, și „al”, când acela e de genul masculin ori neutru, (în singular, se înțelege). Pildă:... și *al* Fiului, și *al* sf. Spirit“.

În cadrele acestei reguli intră și cazul nostru concret. — Între substantivul feminin determinat (iubirea) și între atributul determinător (Tatălui) occur două, respective trei cuvinte (lui Dumnezeu și...). Stând astfel lucrul, conform regulii gramaticale, e necesar, să aplicăm particula „a” înaintea „Tatălui”. Așadar textul grecesc tradus pe românește corect și fidel (!) ar fi: „Darul... și iubirea lui Dumnezeu și a Tatălui...” Ei, dar acum, dupăce-am deslușit, bine textul românesc, își arată cornițele în toată splendoarea ei, greșala dogmatică, care până acum se tupilă în învălmășeala cuvintelor aruncate peste olaltă, într’o neregulă vrednică de admirat.

Așadar inescapabile din toate punctele de vedere rămân numai cele două forme propuse de mine în numărul trecut al acestei reviste și anume: 1. „Darul... și iubirea lui Dumnezeu *Tatăl*...” În acest caz „Tatăl” e atribut lângă cuvântul „Dumnezeu”. 2. „Darul... și iubirea lui Dumnezeu *a Tatălui*...”; aici „a Tatălui” e atribut pentru cuvântul „iubirea”, carea fiind de genul feminin pretinde, ca înaintea atributului genetiv să se pună „a” (Tatălui) și nu „al”. Totodată acest atribut în genetiv formează oarecum figura poetică a corecțiunii față de cuvântul antecedent: „lui Dumnezeu”.

Cu aceste cred, că de o parte chestiunea e destul de lămurită, iar de altă parte e motivată în deajuns propunerea mea, ca pe „și” dinaintea „Tatălui” să-l schimbăm pe viitor cu „a”, în binecuvântarea paulină.

IOAN CRIȘAN.

O chestiune pastorală.

— Dreptul parohului privitor la prevederea celor bolnavi. —

Vorbind cu mai mulți preoți din „cura animarum“, cu mirare a trebuit să constat, că privitor la dreptul parohului la prevederea celor bolnavi cu sfintele taine părerea unora este contrară prescrișelor dreptului nostru bisericesc. De aceea am crezut, că nu va fi fără folos să încerc o scurtă schițare a dispozițiilor noastre pozitive în această materie.

Chestiunea se învâрте în jurul celor trei sacramente sfinte ale muribunzilor: penința, euharistia și maslul. Ce privește maslul și euharistia, care la cei bolnavi se dă sub o formă particulară a merindei (viatic) pentru drumul vieții de veci, e indiscutabil, că administrarea lor se ține de drepturile parohiale. Am găsit însă parohi de aceia, cari afirmau, că și administrarea peninței este la fel drept parohial, arătându-se gata a refuza administrarea euharistiei și maslului bolnavilor, cari ar fi făcut mărturisirea altor preoți. Dar această părere e greșită. Adevărul e, că sacramentul peninței poate fi administrat bolnavilor, ca și oricărui credincios, nu numai din partea parohului — care însă are datoria de-a o face —, ci și din partea oricărui preot cu iurisdicție peste respectivii credincioși.

Înainte de-a dovedi aceasta pe temei de canoane, țin să permit, că mărturisirea pe patul de moarte nu are nici un caracter particular, ca bunăoară cuminectură, care pe patul de moarte este merindea vieții de veci. Niciări nu se află ceva mai caracteristic despre mărturisirea pe patul de moarte, nici în dreptul canonic, nici în teologia pastorală. Mărturisirea și pe patul de moarte este așadar o mărturisire, ca oricare altă mărturisire a credincioșilor.

Să vedem însă dispozițiile pozitive ale dreptului nostru bisericesc. Codificarea mai nouă a dreptului vigent în biserica noastră, conciliul prim provincial ne spune, că: „*Ministrul sacramentului sf. penințe este preotul, căruia prin sacramentul sf. hirotonii i-se dă de sus puterea de a deslegă toate păcatele, și prin superiorul legiuit i-se dă dreptul de-a deprinde aceea putere.*“¹⁾ După înțelesul clar al acestei legi, în general ministrul îndreptățit al peninței este preotul înzestrat cu iurisdicțiune. Adevărat, că acelaș conciliu spune²⁾ vorbind despre parohi, că: „*parohii*

¹⁾ Tit. V. cap. V. p. 3.

²⁾ Tit. II. cap. IX. p. 1.

au drept ordină... a ascultă mărturisirile credincioșilor săi în sf. tribunal al penitenței¹⁾ și că textul acesta pare a afirma, că administrarea penitenței este un drept parohial. De aici a putut să se nască părerea, că dacă cineva ar ascultă mărturisirea vre-unui parohian, fără delegarea parohului, ar vătăma dreptul parohial. Dar că punctul acesta de vedere nu poate fi susținut, se poate ușor dovedi din tratatul dreptului canonic despre drepturile și datorințele parohului, și chiar din însuși conciliul provincial.

Deși prescrierile *Pravilei* nu au în biserica noastră valoare de drept imperativ, fiind în parte înlocuite prin codificări mai recente, totuși în chestia asta se poate lua în considerare can. 318., care expres ne spune, că mărturisirea păcatelor o poate ascultă preotul imputerit de către arhiereul spre aceea.²⁾ Dar și la asta pot zice aderenții dreptului parohial, că în rândul prim parohul propriu³⁾ are drept la ascultarea mărturisirii, pentru că el este înainte de toți imputerit spre asta dela arhiereu. Explicarea asta însă de asemenea este greșită, pentru că în zilele noastre parohul primește iurisdicțiune dela Ordinariat tocmai așa ca oricare preot înzestrat cu iurisdicțiune, pentru întreaga dieceza, așadar în privința iurisdicțiunii nu are nici o întâietate, nu are nici o escluzivitate. Foarte bine însemnă privitor la aceasta renumitul canonicist al Bisericei noastre Papp-Szilágyi: „ad parochum pertinet administratio Sacramenti Pœnitentiae, in quantum Episcopus iurisdictionem propriis parochianis impertitur, tamquam pro subiecto exercendae potestatis ligandi et solvendi designato.“⁴⁾ Dar asta nu stă, pentru că, cum am zis mai sus, toți preoții puși în păstorie primesc o iurisdicțiune universală, deși nu sunt parohi, și oriunde s'ar duce, iurisdicțiunea aceea universală primită pentru întreaga dieceza, rămâne; de aceea e dătător de ton partea a doua a textului de mai sus: „atque in quantum quavis parochianorum Parocho proprio saltem semel per annum confiteri tenetur, sine tamen exclusione Episcopi, vel Sacerdotum qui ab Ordinario ad excipiendas fidelium confessiones fuerint approbati.“⁵⁾

¹⁾ Melețiu Dreghiclu: *Legile bisericești*. Timișoara 1873. p. 75. — I. Papp-Szilágyi: *Enchiridion Iuris Eccl. Orientalis*. Magno-Varadini 1880 p. 59.

²⁾ Conc. Lat. IV. c. 21. „omnis utriusque sexus fidelis...“

³⁾ Ench. Iur. Eccl. Or. §. 148. p. 3.

⁴⁾ Idem, *ibidem*.

Iurisdicțiunea parohului în sacramentul peninței nu este dar nici decât escluzivă și prin urmare nici administrarea lui nu se ține de drepturile parohiale, ci, da, este o datorință parohială, iar în datorințe nime nu se poate vătăma, de se împlinește din partea altuia îndreptățit spre aceea. Aserțiunea aceasta este senzul legii bisericești. „Administratio poenitentiae olim pariter saltem in Paschate parochis privative competeat. Sed hodie, cum vel ipsa annua confessio coram quovis approbato confessario licite fieri potest, poenitentiae administratio non tam inter iura, quam potius inter officia parochiali venit.“¹⁾ Și conc. prov. însuși ne îmbie aceasta esplicare, numai trebuie să-l înțelegem bine, pentru că înscricțiia textului amintit, de unde la prima vedere s'ar părea, că administrarea peninței se ține de dreptul parohial, are cuvintele: „Drepturile și datorințele parohilor sunt următoarele cu privire la Ministeriu.“ Iar tratatul despre penință, care în chestiunea prezentă este „textus emineus“, față de definițiunea generală despre drepturile și datorințele parohului, zice următoarele: „parohii se fac atenți a pregăti pe credincioșii săi la mărturisire în postul mare, și a-i ascultă în sf. biserică, luându-se afară bolnavii, la cari sunt datori a merge acasă și a-i mărturisi.“²⁾ Din textele acestea și din autorii probați, apare pe deplin. că într'adevăr nici nu putem vorbi despre drept parohial cu privire la sf. taină a peninței, ci numai despre datorința parohului de a administra aceea sf. taină.

Pe urmă mai amintim considerantele pastorale și morale, intenționate de sf. biserică. Fiind natura mărturisirii păcatelor o chestie foarte gingașă, dela care depinde în locul prim valoarea sacramentului și liniștea sufletului penitentului, biserică ca o mamă bună prin desvoltarea dreptului său s'a îngrijit de fii săi păcătoși, ca în privința aceasta să aibă libertate deplină, „ne odiosum reddatur sacramentum“, și în aceasta a sa îngrijire a luat în socotință și slăbiciunea omenească. Dovadă despre asta sunt legile ei și praxa zilnică, că credincioșii se mărturisesc la acel preot, la care ei voiesc și prin care socotesc că mai bine, mai sincer, se pot împăca cu Dumnezeu.

IOSIF SÂNGEORGHEAN.

¹⁾ S. Aichner, Compendium Iuris Eccl.⁴⁹ Brixinae 1915. §. 127. 3. a) 4.

²⁾ Conc. Prov. I. Tit. V. cap. V. p. 3.

Insemnări.

O nouă alegere de mitropolit? Cu prilejul sinodului electoral din 9 Maiu c. s'elansase cu anumite tendințe, zvonul, că întărirea, respective numirea, noului mitropolit va urma foarte curând. Pe cât știm însă întărirea din partea Romei nu s'a făcut nici până azi și între împrejurările date se crede, că vor mai trece încă cel puțin câteva luni până când Roma se va pronunța asupra alegerii.

Întârzierea aceasta (oare desigur își are „după-culisele“ sale), a trezit în anumite cercuri ideea, că oare nu s'ar putea și nu ar fi bine să se pornească o mișcare mai mare pentru o nouă alegere de mitropolit. În sprijinul acestei idei se invoacă mai ales împrejurarea, că alegerea din Maiu, făcută în vreme de războiu (un fel de statar sufleteasc) și sub influința presiunilor feliurite (din lăuntru și din afară) nu ar fi fost liberă, o cerință fundamentală a validității oricărei alegeri constituționale. Se mai adaugă apoi faptul, că prin abdicarea regelui Carol nu mai este cine să deprindă dreptul de numire, o parte integrantă și esențială a alegerii făcute. Pe temeiul acestora (mai sunt ele apoi și alte momente mai neînsemnate) se crede, că mișcarea ce s'ar porni ar avea șanse de-a ne asigura o nouă alegere, liberă într-o toate și curată aidoama, așa cum se cuvine în aceste vremuri ale libertății.

Față cu această părere, scriitorul acestor șire este de credința, că deși poate (?) ar fi bine să se facă o nouă alegere, e aproape cu neputință, ca mișcarea ce s'ar porni să aibă rezultatul dorit.

Și iată pentru ce!

Alegerea din 9 Maiu c. s'a făcut pe temeiul dreptului vigent (bun, rău, cum a fost) al bisericii noastre referitor la alegerea de mitropolit. Adevărat, că prin încercările — nu tocmai norocoase și pornite din anume tendințe, prea de tot transparente —, de-a se da sinodului electoral caracterul unei „sinodalități mai canonice“, s'au făcut (și nici nu tocmai cu putere canonică) unele abateri dela rigoarea vechiului nostru drept în vigoare. Acestea nu sunt însă de natura de-a putea invalida actul alegerii, cum nu poate fi socotit ca atare nici faptul, că în locul alor trei protopopi internați (cari au drept viril, pe care faptice l-au și deprins) s'a recunoscut (în toate

torurile) dreptul de alegere purtătorilor de fapt, ale respectivelor officii protopopești. Există apoi în vremea aceea și puterea de întărire a supremului patron, care de s'ar fi deprins în timpul cât a existat, de sigur că nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să încerce a contesta validitatea alegerii respective a numirii. Atqui factum infectum fieri nequit! Alegerea a fost validă, a întârziat însă numirea, așa de mult, încât azi nu mai poate fi vorbă de numire, ci pur și simplu de întărirea Romei. Împrejurarea aceasta nu poate însă invalida însăși alegerea, făcută după toate formele dreptului de vigoare.

Cu mult mai puțin ponderează apoi argumentul, că alegerea, ar fi invalidă, pentru că alegătorii nu ar fi fost liberi în manifestarea voinței lor. Se știe anume, că la sinodul electoral votarea se face secret și așa nu este putere lumească, care să poată afla secretul votului dat de cutare alegător. Aici o presiune internă sau externă n'a putut deci avea la 9 Maiu c. mai multă putere de influințare, decât cum ar putea să albe la o altă alegere, făcută după rețeta celei mai desăvârșite libertăți.

Cel mult despre aceea ar putea fi deci vorba, ca în vederea schimbărilor obvenite, prin abdicarea regelui, în însuși dreptul electoral în vigoare până atunci, să se ceară — cu învoirea celor interesați: în primul loc a celor trei candidați — concesiune pentru o nouă alegere. Dar și această soluție ni se pare nerealizabilă. Întăiu și mai întâiu pentru motivul, că învoirea din chestie a celor interesați abia credem să se poată câștiga. Dar chiar având această învoire, și — dato, sed non concessio — că s'ar obține și permisiunea Romei pentru a face o nouă alegere, ea totuși nu s'ar putea face, fiindcă azi nu mai avem bază de drept pentru alegerea de mitropolit. Dreptul vigent în 9 Maiu astăzi nu mai este în vigoare, fiindcă o parte integrantă a lui (partea de îndrumare a alegerii și denumirea patronului suprem, deprinse prin ministeriul de culte) nu mai există. Noul drept de alegere nu este însă codificat și fără sinod provincial, deci fără mitropolit, nici nu se poate codifica. Azi ne lipsește deci baza de drept, pe temeiul căreia am putea purcede în mod legal la o nouă alegere. Ea va trebui creată cât mai curând, în cadrele autonomiei noastre bisericești, pentru codificarea cât mai apropiată a căreia ni se cere deadreptul să căutăm a Urgită întărirea Romei pe seama vre-unuia dintre aleșii sinodului din Maiu.

iar nu să umblăm a trăgână lucrurile prin o mișcare lipsită de orice șanse de izbândă.

Mai sunt apoi și alte multe motive, pentru cari credem, că nu e oportun a cercă să pornim această mișcare, motive, cari chiar dimpotrivă ne impun să stăruim din toate puterile pentru a căpăta cât mai curând pe mirele văduvitei noastre provincii bisericești.

Dacă voim deci să facem ceva în interesul bisericii, să pornim o mișcare în această direcție.

Dr. Alexandru Rușu.

CRONICĂ.

Marea adunare națională dela Alba-Iulia. După marele meeting din 29 Maiu 1912 n'am avut adunare românească mai însemnată până la adunarea din 1 Decembrie 1918. Cu 6 ani înainte se adunase clerul și mirenii bisericii noastre unite, iar acum s'a adunat întreg neamul nostru din fostul regat al Ungariei. Atunci ne-am adunat pentru a cere respectul cuvenit față de sufletul credincioșilor noștri, în primejdie de-a fi înghițiți de molohul hodorigismului maghiar, iar acum — cine ar fi crezut? —, cu abia șasă ani mai târziu, ne-am adunat pentru a prăznui eliberarea sufletului nostru din catușile lui de veacuri. Și acum și atunci, ne-a găzduit acelaș loc: cetatea sfântă a desrobirii noastre, *Alba-Iulia* primului nostru desrobitor, a celui cu nume de arhanghel...

Hotărârile ce s'au luat în această măreață adunare reprezintă *voința întregului nostru neam*. Prezența tuturor arhiereilor și protopopilor ambelor noastre biserici și numărul de peste 1000 a reprezentanților legali ai celor 26 comitate românești, plus reprezentanții tuturor institutelor noastre culturale — ca să nu mai pomenim și zecile de mii ale poporului nostru de rând — echivalează în cel mai deplin înțeles cu'n plebiscit făcut după toate noarbele de rigoare. Și dacă aceste hotărâri — de cari se face vorbă mai pe larg în fruntea acestui număr — ne spun, în graiul lor fermecat, despre o unire a noastră cu România mare, cuvântul acesta va fi respectat de lumea întreagă. Și pe cum lumea va respecta unirea noastră, așa sperăm că și vechea Românie, cu care ne unim, va respecta *programul adunării*

noastre, pe temeiul căruia s'a enunțat unirea. Este un program creștin, cerut de spiritul vremii, pe care orice Român îl poate primi în întregime.

O altă parte importantă a adunării este *alegerea marelui consiliu național* de aproape 200 de inși, care ia locul fostului comitet al partidului. Acest consiliu a ales apoi, a doua zi, *consiliul dirigent* de 15 inși, căruia s'a încredințat puterea executivă pentru tot timpul provizoratului și prin aceasta stăpânirea, din voința poporului, peste întreg teritoriul locuit de Români.

..Așa se încheie o stăpânire nedreaptă de veacuri, și așa se răsplătește o luptă cu adevărat creștinească pentru biruința dreptății!

Fie numele Domnului binecuvântat! (ar.)

*

Primul nostru minister român. Marele consiliu național, în mâinile căruia adunarea națională dela Alba-Iulia a depus puterea supremă peste ținuturile locuite de Români, a ales în 2 Decembrie c. un consiliu dirigent (minister), în frunte cu Dr. Iuliu Maniu, căruia i-a încredințat puterea executivă. Acesta, la rândul său, s'a constituit după resorturi. În primul nostru minister au intrat următorii: *Dr. Iuliu Maniu* (prezidiu și interne), *Dr. Alexandru Vaida* (externe și presă), *Vasile Goldiș* (culte și instrucție), *Dr. Victor Bontescu* (agricultură și comerț), *Dr. Romul Boilă* (comunicație și alimentație), *Dr. Aurel Vlad* (finanțe), *Dr. Ștefan C. Pop* (răsboiu), *Dr. Aurel Lazar* (justiție), *Dr. Emil Hatiegan* (codificator), *Dr. Ioan Suciu* (organizatorul constituanței), *Ioan Flueraș* (sociale), *Vasile Fumanca* (industrie), *Dr. Vasile Lucacin*, *Dr. Valer Brăniște* și *Octavian Goga* (fără resort).

Consiliul acesta dirigent, responsabil pentru toate lucrările sale marelui Consiliu național, și-a fixat sediul în Sibiu, începându-și deja activitatea în toate direcțiile. Roadele activității sale se resimt deja binișor, deși întregirea personalului de resorturi nu este încă deplin terminată.

Dee Dumnezeu, ca de tot ce va face acest consiliu, să poată răspunde nu numai marelui consiliu, ci și lui Dzeu! (vs.)

*

Solidarizarea arhierilor români de ambele confesiuni, în adeviziunea lor la sfatul național al neamului nostru, este unul din cele mai înălțătoare acte ale săptămânilor din urmă. Fapta lor grăiește limpede despre acordul cel mai de-

săvârșit ce este între fiii celor două biserici române pe toate terenele, afară de acela al religiei. Iar unirea aceasta (care deie Dumnezeu să se înlăptuiască și pe terenul ce ne desparte încă!) ne îmbie cele mai sigure garanțe pentru un viitor frumos și strălucit.

Scrisoarea de adeziune are următorul cuprins:

Războiul mondial a scos la iveală principiul social atât de creștinesc, că fiecare popor are pe viitor dreptul a dispune liber asupra porții sale. Noi subsemnații episcopi ai bisericii ortodoxe-române și gr.-cat. române — avem firma convingere, că interesele de viață ale neamului românesc, ai cărui păstori sufletești suntem, pretind ca un categoric imperativ — înfăptuirea acestui drept de liberă dispunere și față de neamul nostru.

Dreptul acesta se va putea realiza numai dacă națiunea română va fi guvernată de fiii ei.

Drept aceea declarăm: că recunoaștem marele consiliu național român de reprezentant și conducător politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania, simțindu-ne îndreptățiți și îndatorați — ca fii credincioși ai națiunii noastre — a conlucra din toate puterile la înfăptuirea aspirațiilor noastre naționale.

În ziua sfinților Arhangheli Mihail și Gavril 1918.

Dr. Demetriu Radu, episcop gr. cat. de Oradea-mare. *Ioan I. Papp*, episcop ort. român al eparhiei Aradului totodată și locțiitor de mitropolit. *Dr. E. Miron Cristea*, episcop ort. român al eparhiei Caransebeșului. *Dr. Valeriu Traian Frențiu*, episcopul Lugojului. *Dr. Iuliu Hossu*, episcop român gr.-cat. al Gherlei.

„Ca fii credincioși ai națiunii române” — așa spune această minunată scrisoare —, »ne simțim îndatorați a conlucra din toate puterile la înfăptuirea aspirațiilor noastre naționale». Nu mai sunt deci rezervele impuse până acum de anumite considerații față de stăpânirea țării, fiindcă a sosit vremea când putem dispune singuri de soarta și viitorul nostru.

Numai de am ști dispune cuminte! (vș.)

*

„**Vicariatul național român**”. Așa se numește gruparea celor 46 parohii românești, cari în 1912 au fost trecute peste voia lor la vladicia de tristă pomenire a Hajdudorogului. Eră firesc, că această alcătuire șubredă și imposibilă din înseși temeliile sale, să se prăbușească în vremea cea mai scurtă. Biserica noastră n'a renunțat un singur moment la dreptul său asupra credincioșilor români uniți, cari au fost rupți mișelește dela sinul său de mamă și aveam deja toată siguranța, că Roma tendentios și fals informată la timpul său, avea să repareze foarte curând greșala comisă.

Credincioșii noștri din părțile Sătmăruului s'au hotărât însă să nu mai aștepte nici această puțină vreme. Scărbiți până în

suflet de încercările feliurite ce li-se făceau în nouele cadre ierarhice pentru e fi maghiarizați — singurul scop pentru care politicianismul maghiar a creat Hajdudoroghul —, s'au folosit de primul prilej pentru a se rupe de noua lor stăpânire bisericească. Prilej binevenit s'a îmbiat în adunarea poporală din 18 Nov. ținută la *Caru-mari*, când preoții s'au declarat liberi de orice legături ierarhice față de episcopul de până atunci, constituindu-se într-un *vicariat național român* în uniune cu sf. Scaun apostolic al Romei, în frunte cu pâr. *Romul Marchis*, pe care l-au înzestrat cu drepturile vicarilor capitulari în timp de sedisvacanță.

Actul acesta istoric pentru noi, și care este o dovadă hotărâtoare despre înaltă conștiință națională ce stăpânește în părțile acelea — privit în lumina dreptului natural este de-o legalitate perfectă. Lucrul nu e tocmai așa, dacă-l privim prin prisma dreptului bisericesc pozitiv. Scăderile legalității de această natură se pot repara însă foarte ușor și e sigur, că noul vicar, care ține tot așa de mult la legăturile sale cu Roma papală, ca și la acele, cari l-au readus în sinul neamului său, va face tot posibilul, ca situația sa să fie adusă în consonanță cu legile pozitive bisericești.

Ne place să credem, că chestiunea va fi tranșată cu destulă grabă și că parohiile v'or fi reîncorporate de nou — acesta e planul — eparhiilor de cari s'au ținut mai înainte (42 la Oradea-mare și 4 la Gherla). Acelaș lucru se va întâmpla și cu parohiile rupte din teritoriul arhidiecezei, din așa numitul »vicariat săculeșc«, reșezându-se sub ocrotirea stăpânirii bisericești de mai înainte. Și vlădicia Hajdudoroghului va rămâne — dacă peste tot va rămâne — izolată pe teritoriul, la care dela început trebuia să se mărginească.

Sic transit glória mundi! (ar.)

*

Liceul nostru din Beiuș iarăși românesc. Preface-rile nevisate, prin cari a trecut în timpul din urmă românismul de pretutindeni, a adus cu sine ca și în liceul nostru dela Beiuș să se poată înstăpâni de nou dreptul limbei noastre românești. Un decret din 23 Noemvrie c. al Preasfințitului *Demetriu* dela Oradea-mare hotărăște »pe baza dreptului de liberă dispunere a națiunii române peste soarta sa«, că la gimnaziul superior din Beiuș: limba de propunere, a tuturor studiilor și limba oficioasă va fi limba românească.

Decretul acesta, venit așa de curând după furcile caudine ce se ridicase prin iscălirearea contractului dela 1 Iulie, ne umple

de cea mai curată bucurie, fiindcă este o dovadă, ca da, suntem harnici să ne ținem școlile și fără de banul guvernului maghiar, atunci, când acesta nu ni-l îmbie decât în schimbul sufletului nostru românesc.

De-acum școlile noastre din pașnicul orașel alui Vulcan și Pavel vor resună iarăș de dulcele graiu românesc și o urmare va fi, că Beiușul însuși va îmbracă o haină mult mai românească decum a fost cazul până acum. (r.)

* *

† **Canonleul Dr. Victor Szmigelski.** S'a stins la Sibiu în 8 Decembrie c., la vârsta de 60 de ani.

Neobosit în lucrările sale pentru cari avea atragere, pâr. Szmigelski a fost unul din cei mai activi bărbați ai bisericii noastre. Teolog erudit, ca nime poate din generația sa, și în aceeaș vreme având multă dragoste pentru biserica lui Hristos, a muncit mult, neasămănat mai mult decât ar fi trebuit să-și permită în urma boalei sale vechi și grele, care-i scobise fizicul.

Când la 1898 părăsește catedra de studiul biblic a seminarului nostru arhidiecezan — pentru a intra în capîtlu, alături de prietini săi Bunea și Hossu —, isprăvisse deja toate mănua-lele recerute pentru aceea catedră, cu toate că dela 1892 începând eră îngreunat și cu redactarea „Unirii”, din întemeierea căreia îi revine o bună parte de merit. Mai târziu, ajungând revizor al cărților bisericești, și-a cheltuit energia în munca destul de ingrată a corectării și edării cărților noastre liturgice și corale. Pentru a putea judeca cu dreptate opera lui de pe acest teren, trebuie să știm, că munca lui eră binișor mai dificilă, decum ar fi o nouă edare a acestor cărți în zilele noastre. Întăiu, pentrucă se legase să le scoată numai după o confrontare minuțioasă cu originalul grecesc, și în locul al doilea — asta mai ales —, pentrucă avea să facă opera de curățire a limbei lor de balastul, imposibil sub toate respectele, a edițiilor anterioare. Mai adăugând apoi, că făcându-și studiile exclusiv în școli străine (Sibiu, Budapesta și Viena), pâr. Szmigelski nu eră tocmai stăpân pe nuanțele fine, sintactice și gramaticale, ale limbei românești, va trebui să admitem, că opera lui de tranziție — cum îi plăcea s'o numească — vrednicește, așa cum este, toată recunoștința bisericii sale.

Un capitol separat al activității acestui simpatice om de muncă, în care-și află o adevărată distracție, îl constituie sf. Scriptură. O ediție nouă, cu litere, latine, a Bibliei lui Clajn,

a fost visul predilect al regretatului canonic. Și a trebuit să moară fără să-l fi văzut împlinit! Muncise la noua lui Biblie vreme de 25 de ani și când isprăvisc cu adnotările sale vaste și erudite la textul clăinean — îndreptat și el îai-colo —, și Consistorul din Blaj hotărîse în Februarie 1914 tipărirea operei sale, eră aproape extaziat de fericire. A venit însă războiul cu toate mizeriile lui, cu lipsa de puteri la tipografie și mai cu seamă cu criza de hârtie, și tipărirea decisă și atât de mult așteptată, a trebuit să se amâne până după războiu..., pentruca părintele ei să nu o mai poată vedea.

În schimb, pînă Victor a văzut împlinindu-se un alt vis: desrobirea neamului său și asta îl va fi mîngîiat desigur în clipa sa din urmă.

Dumnezeu să-i facă parte cu dreptii! (ar.)

Acțiunea caritativă pornită în Gherla părintelui episcop Iuliu, pentru ușurarea soții mizere a văduvelor și orfanilor de preoți, a adus roade bogate. Din un circular mai nou al Preasfințitului de la Gherla, dat în ziua sf. Dimitrie, aflăm că rezultatul colectei, încă nedeterminate, a trecut binișor peste suma de *una sută mii de coroane*. Astfel în vreme relativ foarte scurtă (acțiunea s'a pornit abia în 10 August c.) s'a ajuns, printr'o inițiativă vrednică de toată lauda, acolo, că încă în cursul acestui an fiecare văduvă va primi un ajutor de câte 350 cor. și fiecare orfan câte 200 cor. Nu e mult, dar dacă ne dăm seamă, că toată colecta ce s'a făcut este numai începutul unei acțiuni mai mari sistematice, va trebui să fim foarte mulțumiți de acest rezultat.

O dare de seamă amănunțită despre această colectă nu s'a făcut încă. Cu siguranță, nu putem deci ști, dacă în sumele înțrate figurează mai mult poziții mai mari (de sute și mii coroane) ale fruntașilor noștri intelectuali, ori deoară s'a ajuns la acest rezultat prin contribuțiile mărunte a celor peste un jumătate milion de credincioși ai diecezei. Răspund, că în circular se accentuează cu deosebită putere *rodul moral*, care întrece cu mult chiar și succesul strălucit material al întregii mișcări, ne dă însă să înțelegem, că e vorba de cazul din urmă. Văduvele și orfanii de preoți sunt ajutați mai ou seamă de sufletele recunoscătoare ale celor ce nemijlocit au simțit binefacerile aceluia, cari văduvelor le-au fost soți, iar orfanilor părinți. Faptul acesta îl socotim deosebit de îmbucurător pentru vremile nouă,

căci este o dovadă hotărîtoare pentru legăturile intime ce există între păstor și turma sa credincioasă.

Legături, cari tot mai mult vor tot trebui să se cimenteze, dacă voim să trăim. (r.)

*

Reuniunea tinerimii adulte din Valhid. Tinerimea română gr.-cat. de ambe sexele din Valhid (tractul Ibașfalului) în vara a. c., sub conducerea pâr. Inocențiu Borza, s'a constituit în reuniune cu scopul, de a cultiva virtuțile religioso-morale și de a înainta în știință. Statutele reuniunii au fost aprobate de Ordinariatul din Blaj, care sub Nr. 3488/1918: a răspuns următoarele prin pâr. protopop George Simu:

„...Binevoieste a împărtăși Onoratului In. Borza din Valhid bucuria noastră pentru hotărîrea frumoasă, ce a luat-o în scopul cultivării și nobilitării tinerimii adulte de acolo, care (ca în tot locul) are cea mai mare trebuință de conducere înțeleaptă și părintească. Altcum i-se slăbește credința și caracterul și ușor se umple de toată răutatea.

„Dorim, ca organizația aceasta să fie un început pentru organizațiile lucrative: pentru cooperativele de mai multă producțiune, de valorizare și consum. Lozinea timpului este ajungerea diverselor scopuri prin organizații sănătoase. Fiecare asociare cu scop bun e factor însemnat social, tinzând la promovarea intereselor individuale mai sistematic și în măsură cu mult mai mare de cum ar putea face individul singur. Organizațiile sunt mileu-ul, care are înrăurință asupra dezvoltării culturale, morale și economice a individului, existând aproape totdeauna analogie între psihicul individului și cel al societății din care face parte. Acesta e motivul, pentru care se accentuează tot mai des educația socială a poporului, spunându-se, că chestiunea aceasta nicidecum n'a fost așa actuală și vrednică de toată considerațiunea ca tocmai acum, în mijlocul frământărilor uriașe ale lumii. Între diferite organizații, locul cel mai de frunte îl ocupă societățile religioase, al căror scop este lățirea și întărirea principiilor de credință și morală, este formarea conștiinței indivizilor, în cari își află puterea de viață neamul și biserica.

„Tinerimea noastră din Valhid, în societatea ei, prin exemple vii și prin lecțiuni ușoare, clare și interesante, își va lărgi orizontul și va cultiva virtuțile sociale, cum sunt: diligența, cum-pătul, îndestulirea, dreptatea, hărnicia, cruțarea și bunăcuviința.

scuturându-se de indiferentismul tradițional, care ne cauzează mari daune în foarte multe locuri. Scăderea aceasta se va putea corege numai prin organizații bine conduse.

„Dorind, ca tinerimea din Valhid să aibă imitatori în toate parohiile noastre, cerem, ca Domnul să îndulcească munca acelei tinerimi și să-i binecuvinteze distracțiile, ce le va avea în siml societății ei“.

La cuvântul acesta dela înălțimea conducerii noastre bisericesti noi adaugem numai atâta, că atunci, când se prăbușesc tronurile tirăniei superbe și când se compromite fundamental bolșevichismul intolerant și sângeros, nimic mai trebuincios și mai folositor decât a strânge poporul pe toate căile, așa și prin reuniuni, în jurul bisericii, care arată calea de mijloc a fericirii: calea iubirii și a dreptății. (sr.)

Programul lui Wilson, pe teren religios. După informațiile din cercuri vaticane ale organului catolic »Reichs-post« din Viena, papa Benedict al XV-lea a pregătit un vast program de acțiune religioasă, menit să fie supus spre desbatere conferenței de pace. *University Library Cluj*

Mănecând din faptul cunoscut, că frecările de natură religioasă cari se ivesc într-o țară sau alta, nu rămân izolate în cuprinsul țării respective, ci se lătesc și asupra țărilor vecine, pontificale, pentru încunjurarea ori căror frecări de această natură, propune, ca conferența de pace să stabilească garanții instituționale și internaționale pentru apărarea muncii culturale săvârșite de biserică. Nicăiri religia, biserica și instituțiile ei să nu poată fi atăcate, fără de-a provoca retorsiuni din partea centralei internaționale însărcinată cu aceste afaceri. Deosebit pond se pune în proiectul papei pe aceea, ca activitatea mișionarilor, fără deosebire de naționalitate, să fie pusă sub scutul alianței popoarelor, asigurându-i-se astfel libertatea, pe care până acum, durere, n'au prea avut-o în foarte multe locuri.

Proiectul acesta a fost împărtășit deja cu Wilson din partea pâr. *Cerreto*, al doilea secretar de stat al Vaticanului, și va fi pe urmă discutat în amănunte cu prilejul vizitei pe care Wilson va face-o la sfârșitul acestei luni papii Benedict. În cercurile bisericesti se sperează, că prin mijlocirea lui Wilson se va putea asigura și Vaticanului cuvânt la conferența de pace, prin ce »chestiunea romană« încă va putea fi tranșată cumva spre mulțumirea tuturor. (ar.)

Sfatul preoțesc maghiar. Se știe că anul trecut preoțimea maghiară, în frunte cu prelatul Giesswein, pornise o mișcare pentru organizarea ei în cadrele unei reuniuni cum e „Pactul preoțimii din Austria. Atunci ideea organizării pașnice nu s'a putut înlăptui, fiindcă conferința episcopilor a găsit că nu e de timpore. Pe urma revoluției maghiare lucrurile au luat acum altă înfățișare. Noul guvern republican a încredințat cu reprezentarea chestiunilor bisericii catolice pe un anumit Persian Adam, la stăruințele căruia episcopii și-au schimbat atitudinea față de această idee. În urma acestuia, preoțimea din Budapesta, adunată la sinodul de toamnă din 7 Noembrie c., s'a constituit — după discuții nu tocmai edificatoare, pornite din amărăciunea ce-o simțeau față de vechiul sistem de supunere necondiționată — într'un *sfat preoțesc*, care din partea guvernului a fost apoi recunoscut ca singurul factor cu care va discuta afacerile preoțimii de rând.

Numele și felul cum a fost cuprins acest sfat din partea guvernului, poartă pecetea revoluției. A unei revoluții de natură bisericească, care totuși îi îmblânzește mult caracterul. Reiese aceasta și din hotărârile luate încă în prima ședință a acestui sfat, un fel de program de acțiune. Ele sunt următoarele unsprezece: 1. Cerem reforma radicală a educației seminarele, formarea unei preoțimi maghiare cu caracter deschis și cu putere de inițiativă; reedificarea potrivită tuturor cerințelor de igienă a edificiilor seminarele în stare slabă. 2. Cerem aranjarea imediată a stării materiale a preoțimii de rând, și încă în așa măsură, ca fiecare preot să aibă putința de-a avea gospodărie independentă. 3. Cerem o reformare deplin mulțumitoare a penziunii preoțești. 4. Cerem ridicarea de șanatorii și locuri de recreare pentru preoți precum și înființarea casselor de ajutor pentru preoții bolnavi. 5. Cerem ștergerea sistemului de dotare prin lectical și alte contribuții vătămătoare a prestigiului preoțesc, în schimbul unei rebonificări drepte. 6. Cerem introducerea pragmaticei de serviciu. 7. Cerem, în interesul pastorației, înființarea unei episcopii în Budapesta și dismembrarea parohiilor prea împopulate, precum și edificarea de biserici. 8. Cerem la unele funcțiuni liturgice validitatea limbei naționale, pentruca poporul să poată participa la ele înțelegându-le. 9. Cerem ca sinoadele diecezane să se țină cel puțin tot la 5 ani. 10. Cerem autonomie bisericească deplină, și la aceasta dreptul de alegere a episcopilor din partea clerului și a mirenilor. 11. Cerem reforma potrivită cu spiritul vremii a instituției canonicatului.

După pilda acestui efaț, s'au constituit staturi similare, și încă cu concursul armateilor, și în centrele episcopale, cari apoi s'au alăturat prin delegați sfatului din Budapesta, care prin acesta a câștigat caracterul de sfat preotesc central. Importanța acestuia apare și de acolo, că consiliul național maghiar a admis, ca el să fie reprezentat acolo prin 4 membrii.

Între hotărârile de mai sus sunt mai multe, cari trec peste cadrul de competență ale sfatului. Acestea de sigur se vor schimba, și atunci sfatul va avea simpatiile tuturor. (r)

Academia papală orientală, de care s'a mai adus vorba în aceste coloane, s'a deschis în luna Noemvrie c., sub numele de „*Pontificium Institutum orientale*”. Noua instituție este așezată în palatul „Dei convertendi” din piața Scossacavalli. În fruntea academiei stă provizor pâr. Delpuch, un orientalist de primul rang. Alte amănunte ne lipsesc până acum. În curând vom ști însă mai multe despre această însemnată verigă pentru încopcierea răsăritului, scos de sub influința desastroasă cesaropapismului moscovit, la sfera de interese ale adevăratei biserici a lui Hristos.

Ajute Dumnezeu, să poată face cât mai mult bine! (vs.)

Cărți și reviste.

Iacob Marga, Ciclu dublu de predici pentru Duminicile postului mare. Prelucrate după autori străini. Editura inst. de arte grafice Anca. Gherla 1918. Prețul?

Cu o precuvântare a autorului din 1913 și cu aprobarea Ordinariatului gherlan, din 1916, a apărut în sfârșit în acest an 1918 cartea de predici, editată de d. Anca (Gherla), a pâr. Marga din Dej. O interesantă, ilustrare a stărilor literare dela noi! Plus, că această carte de predici a apărut fără a i-se indica prețul, pentruca să poată fi vândută de revânzători, că orice carte pentru popor, cu prețul de uzură al cutărui iconar dela Nicula.

Dar acestea nu ating valoarea cărții ca atare. Să vedem aceasta.

Titlul cărții ne spune cuprinsul ei. Cartea de 79 pagini a pâr. Marga are o dublă serie de predici pentru cele 6 Duminici ale postului mare. După cum apare de aici, cuvântările ce ni-se dau în această carte sunt scurte (de câte 5—6.

pagini) și ca atari întrunesc una din principalele cerințe ale unei predici moderne. În ce privește valoarea lor internă, trebuie să facem deosebire între ciclul prim și al doilea. Cel dintâiu, în care ni-se vorbește despre păcat și cele 5 părți ale sacramentului penitenței (cercarea conștiinței, părerea de rău, propusul tare — erös? —, mărturisirea și facerea destul), nu are unitate destulă în predici; face apoi prea multă vorbă despre lucruri cari cu teza pusă au o legătură foarte puțină, și prin aceasta argumentarea se prezintă cam slăbuț. Ciclul al doilea, în care patimile Domnului ni-se înfățișează ca un izvor de cele mai mângăitoare învățături, este de altă proveniență. Aici singuraticile predici prezintă un întreg mult mai închiegât și argumentele se grupează mult mai strâns în jurul tezei, așa că între acestea găsim bucăți chiar frumoase. Toate au însă un defect comun, că, scrise sau prelucrate fiind în 1913, le lipsește actualitatea. Fiind însă păcatul în sine un ce pururea actual, putem fi iertători față de această greșală.

Considerând partea formală, limbajul peste tot e bun, românesc și destul de ușor; abia pe alocurea putem resimți balastul limbei străine. Ortografia lasă însă mult de-dorît, câtă vreme apariții ca *vođie* (= voie), *sîmțăsc* (= simt, simțesc), *sffintele* (= sfințele) și altele asemenea (cari nu sunt greșeli de tipar, că de acestea nu mai facem vorbă), astăzi nu ar mai fi iertat să se ivească în tiparul românesc de noiăiri.

Cu toate acestea recomandăm cu bună inimă preoțimii noastre cartea pâr. Marga, în care va găsi multe idei potrivite pentru a ușura sufletele de păcate. (r.)

*

Ioan Georgescu și Traian A. Pinteru, Calendarul nostru pe anul 1919. Anul II. Editura „Calea Vieții”. Comloșulmare 1918. Prețul cor. 1'60.

Foaia populară creștină „Calea Vieții” s'a îngrijit, acum pentru a doua oară, să pună în mână cititorilor săi și a altor iubitori de lectură creștinească, și un bun calendar. Îngrijit și de astădată de redactorii lui din anul trecut (dd. I. Georgescu și T. A. Pinteru), „Calendarul nostru” are o parte literară bine aleasă; unele bucăți chiar de valoare artistică. Astfel povestea „Mama” (A. Melin), ori poeziile „Zestrea” (I. Marele), „Fata din Ardeal” (P. Blidariu) și altele pot să intre în orice antologie română. Bine îngrijit este „răvașul cultural”, precum și rubrica intitulată „binefăcătorii noștri”. La „pomelnicul morților” nu s'a măsurat chiar cu aceeași măsură, când profesorul Banfi are mai multe șire decât „unul din cei mai învățați canonici ai Blajului” (adus cu chip), ori când mitropolitul Blajului se pune în rând cu ceilalți morți, iar unui profesor din Beins i-se dedică articol separat.

Calendarul, ținut în spirit curat creștinesc, are de altfel și o parte (12 pagini) scrisă anume pentru economi de G.

Radovan, precum și toate celelalte părți obișnuite în calendare. De acestea nu ne-am interesat mai cu deadinsul. Frunzărind însă prin ele ne-a bătut totuși la ochi, că „Vinerea mare” și „Cuvioasa Paraschiva” sunt trecute în șirul sărbătorilor noastre legate, iar alte zile, fără să ni-să lămurească rostul, sunt însemnate cu o cruce simplă, ca un fel de semi-sărbători.

Pentru întregitate mai amintim, că în calendar se află și câteva ilustrații (5 cu subiecte de Blaj), nu tocmai bine reușite — și că corectura lasă mult de dorit. (v.)

*

Ocupându-ne la alt loc al acestui număr de chestia organizării preoției noastre, intenționat n'am adus vorba și despre un apel de această natură al gazetei populare „Calea Vieții” (Nr. 43 din 14 Noemvrie c.), pentru că am voit să ne ocupăm de el separat, în această rubrică.

Stăruindu-se puțin asupra mișcării din Budapesta a clerului catolic maghiar, care s'a constituit într'un sfat preotesc, redacția insistă, ca și preoțimea română să facă ceva: un sfat similar pentru preoțimea gr.-catolică și altul pentru cea gr.-orientală. Se angajează apoi, că până se va putea face organizarea în toată forma, va purta scrisorile referitoare. Pe urmă roagă preoțimea gr.-catolică română: 1. să-i scrie dacă dorește înființarea sfatului preotesc; 2. pe cari doi preoți diecezeni îi dorește în sfat; 3. prin cine dorește să se conducă afacerile sfatului, până la constituire.

Nu cunoaștem rezultatul acestui apel, fiindcă în numerii apăruiți de atunci încoace nu știm să se mai fi scris ceva în această chestiune. Cum însă „Calea Vieții” nu este un organ preotesc, anevoie credem să se poată face organizarea prin apeluri făcute într'ansul. Și mai ales nu cu apeluri ca cel indicat. Punctele 2 și 3 ale apelului (cari proprie au memirea de-a servi ca bază pentru organizare) sunt adevărat foarte puțin norocos formulate, după răspunsul ce li-se poate da este cel mai variat posibil, și astfel toată organizarea s'ar reduce în definitiv la hotărîrea ce redacție ar socoti că e bine să iee în cauză. De aceea nici nu credem, că mișcarea pornită de pâr. Dr. Brinzău, să aibă rezultat pe această cale.

Ideea însăși a organizării, ridicată mai întâiu de Sfinția Sa, chiar în aceste coloane, o salutăm din toată inima. Înăptuirea ei o credem deadreptul necesară și cât mai urgentă. Rugăm deci pe pâr. protopop al Comloșului să inițieze, pe alte baze, organizarea diecezei Lugojului, pentru că făcându-se acelaș lucru și în celelalte dieceze, să putem ajunge pe urmă la organizarea întregii provincii într'o singură unitate.

(Dr. Alexandru Rusu).

Cărți intrate la redacție.

Iacob Mărga, Ciclu dublu de predici pentru duminicile postului mare. Prelucrare după autori străini. Gherla 1918. Prețul?

Calendarul interesant pe anul 1919. Orăștie 1918. Prețul?

Ioan Georgescu și Traian A. Pinteru, Calendarul nostru pe anul 1919. Editura „Calea Vieții”. Comloșul mare 1918. Prețul cor. 1'60.

Căntece naționale (Biblioteca română“ nr. 13). Ediția II. mărită. Gherla 1918. Prețul 1' — cor.

TELEFON.

Manuscrisde nu se înapoiază.

Redacțional. În luna Noembrie n'am putut să apărem din cauze independente de noi și astfel am fost siliți să scoatem acest număr de încheiere al colecției acestui an ca număr de două ori — dublu. Ne am dat în schimb silița, să-l facem mai bogat și cât mai variat, vădădund că P. T. abonenti ne vor da cuvânta iertare, pe care prin aceasta o cerem.

S. Sibiu. Da, e absolut sigur, că dreptul de patronat al fostului rege și împărat Carol a încetat prin abdicarea lui, trecând drepturile legate de el la st. Scaun apostolic al Romei. Pentru Austria veche există deja în direcția aceasta un rescript al Romei către nuntiatul din Viena, iar în ce privește Ungaria lucrul s'a lămurit în legătură cu alegerea de abate al Benedictinilor din Pannonhalma. Se știe anume, că pe acest abate, care în parte se bucură de onoruri și privilegii arhieresti, îl întărea, pe baza candidării ordinului și frește la propunerea guvernului, regele apostolic. Dreptul său de ingerință asupra alegerii, și încă în forma deprinsă până acum de regele, a voit guvernul ungar s'o deprindă și de astădată, anunțând acest lucru ordinului, încă înainte de alegere. Benedictinii au cerut la asta înviații dela Roma, care a amânât alegerea, al cărei termen era deja fixat, până când între Vatican și guvernul noului stat maghiar se va putea ajunge la ceva înțeles pe temeiul unui concordat. Guvernul lui Károlyi, în mare parte socialist, pare însă a nu vrea să știe de așa ceva.

Dr. D. Cluj. În cauza organizării preoțimii, întrucât sunt cetățeni ai patriei, sunt interesante și mult cumpănitoare următoarele cuvinte ale unei pastoreale mai recente a arhiepiscopului de München-Freising Dr. v. Faulhaber: »Din partea Ordinariatului se lasă la discreția clerului diocesan să cumpănească, ca într-o vreme când, pentru apărarea intereselor proprii, toate profesiunile își crează organizația lor profesională, oare să nu se organizeze sub acest respect, bineînțeles observând prescisele referitoare la acest punct ale dreptului bisericesc, și ea în afidiocesă, pentruca prin o colaborare organizată să apere drepturile sale profesionale, drepturile bisericii și prin aceasta cele mai înalte interese ale vieții poporului. În nr. 45-9 ale gazetei preoțești din Salzburg »Katholische Kirchenzeitung« se pot citi de altfel o serie întreagă de atari documente, cari sprijinesc acțiunea organizării.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.